

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KRIMINAALÕIGUSE, KRIMINOLOOGIA JA
KOGNITIIVSE PSÜHHOLOOGIA ÕPPETOOL

Siim Pettai

**KORDUV, SÜSTEMAATILINE, JÄTKUV JA VÄLTAV
SÜÜTEGU**

Magistritöö

Juhendaja: prof Jaan Sootak

Tartu
2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. TEOÜHTSUS JA TEOPALJUSUS.....	7
2. KORDUV SÜÜTEGU.....	10
2.1 Korduvuse mõiste ja õiguslik tähendus.....	10
2.2 Korduvuse liigid.....	13
2.3 Korduvuse hindamine	15
2.4 Korduvus karistuse kohaldamisel.....	17
2.5 Korduv väärtegu.....	20
2.6 Korduv süütegude ennetamine.....	21
2.7 Korduvus karistusseadustiku uue redaktsiooni eelnõus.....	24
3. SÜSTEMAATILINE SÜÜTEGU.....	25
3.1 Süstemaatilise mõiste ja olemus.....	25
3.2 Süstemaatilise süüteo mõiste.....	29
3.3 Süstemaatilised varavastased süüteod.....	30
3.3.1 Süstemaatiline vargus.....	31
3.3.2 Süstemaatiline vargus kohtupraktikas.....	34
3.3.3 Ajaline kriteerium.....	35
3.3.4 Süstemaatilisus kui eluviis.....	38
3.4 Süstemaatilisus karistusseadustiku uue redaktsiooni eelnõus.....	43
4. JÄTKUV SÜÜTEGU.....	45
4.1 Mõiste.....	45
4.2 Liigid.....	47
4.4 Jätkuvuse erinevus korduvast ja süstemaatilisest süüteost.....	48
4.5. Kohtupraktikas.....	49
4.6 Jätkuv süütegu kohtueelses menetluses.....	51
4.7 Jätkuva süüteo erijuhtumid.....	52

5 VÄLTAV SÜÜTEGU.....	53
5.1 Mõiste.....	53
5.2 Kohtupraktikas.....	55
5.3 Vältava delikti eriliik – seisundidelikt.....	57
5.4 Erinevus jätkuvast süüteost.....	58
Kokkuvõte.....	59
REPEATED, SYSTEMATIC, INTERMITTENT AND CONTINUOUS OFFENCES.....	64
Summary.....	64
Kasutatud lühendid.....	68
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU.....	69
Kasutatud kirjandus.....	69
Kasutatud õigusaktid ja seletuskirjad.....	70
Kasutatud kohtupraktika.....	71
Kasutatud veebipõhised allikad.....	72

SISSEJUHATUS

Karistatava teo kirjeldamisel süüteo koosseisu abil kasutab seadusandja mitmesuguseid viise, millest tulenevalt on välja kujunenud teatud kindlad süüteo koosseisude tüübid. Süüteotüübi tuvastamine on vajalik normi õigeks kohaldamiseks. Samuti omab see tähtsust süüteo toime pannud isiku tegevuse õigel kvalifitseerimisel. Süüteo koosseis võib tüübilt olla põhidelik või kõrvaldelikt, formaalne või materiaalne, kahjustus- või ohudelik, tegevus või tegevusetus, viiteline, deskriptiivne või normatiivne, lihtkoosseis, liitkoosseis või alternatiiv-aktiline, täiskoosseis või kärbitud koosseis, korduv, jätkuv või vältav. Alates 2008 aastast saame Eesti karistusõiguses rääkida ka juba varasemalt teoorias ja praktikas kasutusel olnud süstemaatilise süüteotüübist. Antud töös on uuritud korduvat, süstemaatilist, jätkuvat ja vältavat süütegu, mis on oma olemuselt süüteo koosseisutüübid, mis kõik erinevad teineteisest millegi tõttu. Töö põhirõhk on suunatud korduva süüteo kvalifitseeritud vormile – süstemaatilisele süüteole. Nende süüteotüüpide eristamise peamiseks eesmärgiks on teoainsuse ja teomitmuse piiritlemine, mis tähendab, et on vajalik eristada osategusid terviktegudest ja teada, millal lugeda tegusid üheks kogumiks teopaljususe mõttes ja millal erinevaid osategusid üheks tervikteoks teoühtsuse mõttes.

Korduvate süütegudega seonduv on Eestis väga aktuaalne, kuna korduvaid süütegusid pannakse toime tihti. Kusjuures olulise osa süütegudest panevad toime samad isikud. Korduvus on suur joobes juhtimisel, alaealiste vastaste seksuaalkuritegude, narkokuritegude ja varguste puhul.¹ Teatud osa meie ühiskonna liikmetest ei suuda end allutada kehtivatele õigusnormidele ja jätkavad enda õigusvastast käitumist korduvalt. Mõnedel nendest on selline käitumine muutunud suisa eluviisiks, mida võib teatud juhul käsitleda süstemaatilisena. Samas on paljud teod ajaliselt omavahel nii lähedases seoses, et neid tuleb käsitleda teoühtsuse põhimõttest lähtuvalt ühe tervikteona, mille puhul võib tegemist olla jätkuva või vältava süüteoga. Sellest tulenevalt on seadusandjal ja kohtutel vaja teha üha enam tööd, et selgitada piire teoühtsuse ja teopaljususe vahel.

¹ Justiitsministeeriumi arengukava 2010-2013. Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49002/Justiitsministeeriumiarengukava2010-2013.pdf> (14.04.2014).

Uurimuse teema valimise kasuks otsustas autor selle pärast, et antud hetkel puudub ühtne ja kaasaegne ülevaade, mis käsitleks ja võrdleks ühtse tervikuna korduvat, süstemaatilist, vältavat ja jätkuvat süütegu. Eriliselt on autor töös rõhku pannud süstemaatilisele süüteo, mida on eestikeelses õiguskirjanduses küll puudutatud, kuid mida on käsitletud rohkem pigem erinevate astmete kohtute poolt. Kuna autor puutub ise igapäevaselt uurimuses käsitlevate teemadega tööalaselt kokku, on süvenenud veendumus, et antud temaatika sisaldab endas endiselt probleeme ja jääb kohati segaseks. Eriti aktuaalne on endiselt süstemaatiline vargus, mida on küll käsitletud erinevate astmete kohtute poolt, kuid kohati kohtutes välja kujunenud sejsukohad ja kohtueelse menetluse praktika erinevad. Samuti pole kirjanduses otseselt toodud, et kas ja kuidas on võimalik süstemaatilisust eristada.

Antud töö peamisteks eesmärkideks on anda ülevaade korduva, süstemaatilise, jätkuva ja vältava süüteo mõistest ning olemusest. Samuti olulisematest Eesti kohtute seisukohtadest. Eelkõige on pööratud tähelepanu sellele, et milliste eelduste olemasolul on tegemist ühe või teise antud töös käsitletava süüteotüübiga. Töös on toodud lühem ajalooline ülevaade antud süüteotüüpidest Eestis varasemalt kehtinud kriminaalkoodeksi valguses ja võrreldud antud süüteotüüpe teineteisega, mille käigus on välja toodud olulisemad sisulised erinevused. Töö autor on tõstatanud kaks kesksel küsimust:

- 1) Mis on korduv, süstemaatiline, jätkuv ja vältav süütegu ning mille poolest need teineteisest erinevad?
- 2) Kuidas on Eesti kohtupraktikas korduvat, süstemaatilist, jätkuvat ja vältavat süütegu mõistetud ning millised on nende süüteotüüpide eeldused?

Selleks, et nendele küsimustele vastata, on autor käsitlenud ka küsimust, mis on teoühatus ja teopaljusus. Põhiliselt on töös käsitletud süstemaatilist süütegu, kus on süstemaatilise varguse juures peatunud ka küsimusel, kas Eesti kohtud võivad olla asunud teosüü kõrval hindama ka eluviisisüüd.

Käesolev töö on jaotatud viieks peatükiks. Esimeses osas on käsitletud teoühatsuse ja teopaljususe mõistet ja olemust, ilma milleta ei saa antud töös käsitletavatest süüteotüüpidest üldse rääkida. Teises osas on käsitletud korduva süüteo mõistet ja õiguslikku tähendust, korduvuse liike, korduvuse hindamist ja korduvust karistuse kohaldamisel. Samuti on teises osas peatunud korduvatel väärtegudel ja antud ülevaade korduvusest karistusseadustiku uue

redaktsiooni eelnõus. Töö kolmandas osas on käsitletud korduva süüteo kvalifitseeritud vormi – süstemaatilist süütegu. Ära on toodud süstemaatilise kui tegevuse mõiste ja olemus ning süstemaatilise süüteo mõiste. Seejärel on käsitletud süstemaatilist süütegu varavastaste süütegude näitel, kus leiab põhjalikumalt käsitlust süstemaatiline vargus. Süstemaatilise varguse juures on analüüsitud tähtsamaid antud teemat puudutavaid Eesti erinevate astmete kohtulahendeid ja uuritud kohtulahenditest tulenevaid süstemaatilise varguse eelduseid – ajalist kriteeriumit ja tegude sisulist seotust ehk süstemaatilisust kui eluviisi. Töö neljandas osas on uuritud jätkuva süüteo mõistet ja selle käsitus Eesti kohtupraktikas. Samuti on peatunud jätkuva süüteo erijuhtumitel – suksessiivne tegu ja iteratiivne tegu. Töö viiendas osas on uuritud vältava süüteo mõistet ja selle käsitusel Eesti kohtupraktikas, tuues seejuures ära ka vältava süüteo eriliigi – seisundidelikti.

Käesolevas töös on kasutatud kombineeritud meetodit – kohtupraktika empiirilist analüüsi koos teoreetilises kirjanduses toodud käsitlusega.

Uurimuse eesmärkideni jõudmiseks analüüsib autor erinevaid teemakohaseid allikaid, mille hulka kuuluvad enamjaolt vastavat teemat käsitlev eestikeelne kirjandus, Eesti erineva astme kohtute lahendid, erinevad relevantssed artiklid ja karistusseadustik koos selle kommentaaridega. Töös toodud teoreetilised seisukohad põhinevad peamiselt karistusseadustiku kommenteeritud väljaandel ja erineval antud temaatikat käsitlevad õiguskirjandusel.

1. TEOÜHTSUS JA TEOPALJUSUS

Tegu on inimese tahtest kantud käitumine, mis avaldub välismaailmas. Iga tegu ei ole karistusõiguslikus mõttes süütegu. Isiku tegu on karistatav üksnes siis, kui selles ilmneb lisaks koosseisupärasusele ja õigusvastasusele ka süü.² Eesti karistusõiguses on karistamise aluseks selline süüline tegu, mis vastab süüteo koosseisule, on õigusvastane ja mille toimepanemises on isik süüdi. Süüteo koosseis on karistusseadustiku eriosas või muus seaduses sisalduv karistatava teo tunnuste kogu ehk kirjeldus. Süüteo koosseisus kirjeldatud teo puudumisel on isiku vastutus süüteo koosseisu puudumise tõttu välistatud.

Selleks, et oleks võimalik anda karistusõiguslik hinnang isiku teole, on esmalt vaja kindlaks teha, millise teo isik toime pani. Samuti tuleb pöörata tähelepanu sellele, et kas isik pani toime ühe või mitu tegu. Inimkäitumine kui selline koosneb erinevatest osategudest – tegevustest ja tegevusetustest, mis omavahel põimuvad, üksteist katkestavad või üksteisega paralleelselt kulgevad.³ Tegude piiritlemisel vaadatakse loomulikku elukäsitlust, mille all mõistetakse elulist arusaama konkreetsest eluliselt määratlevast teost. Tegude hindamine on jaotatud teoühtsuseks ja teopaljususeks. Selleks, et jagada inimteod osategudeks ja terviktegedeks, tuleb hinnata, kas tegemist on õiguslikult ühe või mitme erineva teoga. Nii teoorias kui ka praktikas on asutud seisukohale, et selleks tuleb esmajoones tähelepanu pöörata teo objektiivsele avaldumisele.⁴

Teoühtsus on olemas sellisel juhul, kui isik suunab oma ühtse tahte välismaailmas tagajärgi esilekutsuvate, mitmete sarnaste toimingute sooritamisele ning need üksikud toimingud kuuluvad objektiivselt tunnetatuna, tulenevalt ajalisest ja ruumilisest seosest, kokku selliselt, et nad moodustavad eluliselt ühe teo.⁵ K. Kuhl on öelnud, et loomulikult teoühtsusel on neli eeldust: osategudel peab olema sarnane toimepanemiseviis, üksikute osategude vahel peab olema otsene ajaline ja ruumiline seos, peab esinema ühtne tahteteondus ning kolmandale isikule peab toimuv tunduma kokkukuuluva ning ühtse teona. Seega on ühe teoga teoühtsuse mõttes tegemist siis, kui mitu olemuselt sarnast käitumisakti on kantud ühisest tahtlusest ja nad on ajalis-ruumilise läheduse tõttu üksteisega sellisel määral seotud, et kogu käitumine on

² J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 120 änr. 27.

³ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 118.

⁴ RKKKo nr. 3-1-1-7-11, p 14.

⁵ K. Kuhl. Karistusõigus üldosa. Tallinn: Juura 2002, lk 497.

kolmandale isikule objektiivselt vaadeldav ühtse, kokkukuuluva teona.⁶ Teisiti väljendatuna tähendab see, et õiguslikus mõttes on ühe teoga tegemist siis, kui koosseisu realiseerimisele suunatud osateod kujutavad endast objektiivse kõrvaltvaataja jaoks loomuliku elukäsitluse järgi ühtset käitumist.⁷

Mitme teo ehk teomitmuse korral puudub tegusid ühendav ajalis-ruumiline side ning objektiivne vaatleja näeb neid eraldiseisvatena. Siinjuures tuleb veel arvestada, et selliselt saadud materiaalõiguslik teomõiste on märksa kitsam menetlusõiguslikust teomõistest.⁸ Materiaalõigusliku teomõiste puhul on tegemist sellise mõistega, mis on materiaalselt seadustes sätestatud. Menetlusõigusliku teomõistega on tegemist menetluse käigus teole ennistatava mõistega.

Teatud juhtudel ei lahendata vastutuse küsimust üldse kogumi eeskirjade järgi, ehkki isik on toime pannud mitu tegu või vastab üks tegu mitmele koosseisule – moodustub mitteehtne ehk näivkogum.⁹ Tegemist on õigusliku teoainsusega, mille puhul on loomuliku elukäsitluse järgi tegemist küll mitme teoga, kuid õiguslikult nähakse neid koos ühe teona. Õigusliku teoainsuse juhtumiteks on korduvus, jätkuvus, vältavus, ettevaatamatus ja tegevusetus.

Karistusõiguse seisukohalt on teoühtsuse hindamine vajalik, et otsustada, millist tegu lugeda tervikteoks ja millist tegu osateoks. Tähtis on see, et isikut ei saa karistada iga osateo toimepanemise eest eraldi, kuna selline käsitlus viiks teoühtsuse põhimõtte rikkumiseni ja eraldaks ühtse inimekäitumise kunstlikult erinevateks osategudeks.¹⁰ Karistusõiguslikult tuleb anda hinnang tervikkäitumisele, mitte ainult näiliselt eraldatud üksikepisoodidele. Karistuse valikut mõjutavaks asjaoluks on kindlasti see, kas toime pandi üks tegu või esines süütegude kogum. Vajalik on seega lahendada kogumiküsimus, mis tähendab, et analüüsida tuleb, kas tegemist on ideaalkogumiga või reaalkogumiga. Ideaalkogumiga on tegemist kui isik täidab ühe teoga mitu süüteokoosseisu, millisel juhul tuleb iga kogumisse kuuluv süütegu eraldi tuvastada ning süüdlasele omistada. Reaalkogumiga on tegemist juhul, kui isik paneb toime mitu erineva koosseisuga tegu, need teod vastavad karistusseaduse erinevatele koosseisudele ja isikut ei ole nende tegude eest varem karistatud. Reaalkogumi puhul on tegemist

⁶ RKKKo nr. 3-1-1-4-04, p 8.3.

⁷ RKKKo nr. 3-1-1-15-08, p 15.

⁸ J. Sootak (viide 3), lk 118.

⁹ J. Sootak (viide 3), lk 121.

¹⁰ RKKKo nr. 3-1-1-99-04, p 10.3.

teopaljususega ehk teomitmusega, mis eeldab seda, et isik on toime pannud vähemalt kaks süütegu, mis vastavad erinevatele süüteoüksustele.

Teoühtsuse ja teomitmuse puhul on tegemist kogumi küsimusega, mida on vajalik hinnata karistuse õigeks kohaldamiseks. Probleemid tekivad teoühtsuse ja teomitmuse piiritlemisel. Seega selleks, et oleks võimalik karistust õigesti kohaldada, tuleb esmalt õigesti hinnata süütegu. Siinjuures saab edasi liikuda erinevate süüteotüüpide juurde, mida käsitlet antud töö järgnevatel peatükkides.

Samuti on teoühtsuse ja teomitmuse hindamine vajalik topeltkaristamise kontrollimisel, mis tuleneb Põhiseaduse § 23 lg-s 3 ja Karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 2 lg-s 3. Topeltkaristamise keeld (*ne bis in idem*) kujutab endast seda, et ühe teo eest ei saa isikut mitu korda karistada. Teomitmuse korral on topeltkaristamise keeld välistatud ning isik vastutab kas üheliigilise või eriliigilise korduvuse eest. Teoühtsuse korral on topeltkaristamise kontrollimisel määrav süüteoüksuste, nende ebaõigussisu erinevus või kokkulangevus.

2. KORDUV SÜÜTEGU

2.1 Korduvuse mõiste ja õiguslik tähendus

Korduvusel on erinevaid õiguslikke tähendusi. Ühel juhul välistab korduvus süütegude kogumi, mis tähendab seda, et samale süütekoosseisule vastava teo korduvat täitmist loetakse ühe süüteo toimepanemiseks.¹¹ Faktiliselt tehakse mitu tegu, kuid need vastavad ühele süütekoosseisule. Sellisel juhul on tegemist mitteheitsa ehk näivkogumi juhtumiga (kogum puudub). Samas on aga korduvusel veel kaks õiguslikku tähendust. Ühel juhul eeldab süütekoosseis juba iseenesest korduvaid tegusid. Näiteks piinamine KarS § 122 mõistes, mille puhul on koosseisu täitmiseks vaja järjepidevat ehk korduvat või jätkuvat tegevust.¹² Teisel juhul on korduvusega tegemist ühe süüteo korduval toimepanemisel, mis võib olla kvalifitseeritud koosseisu tunnuseks ehk raskendavaks asjaoluks. Viimasel juhul on tegemist eriretsidiiviga. Seega teisisõnu selgitades saab korduvuse puhul vahet teha lihtsal korduvusel kui uue süüteo toimepanemisel ja eriretsidiivil kui sama süüteo korduval toimepanemisel. Samuti saame korduvuse juures rääkida süütegude paljususest, mis kujutab endast ühe ja sama subjekti poolt kahe või enama süüteo toimepanemist ajal, mil kehtivad eelnevate süütegude juriidilised tagajärjed.

Korduv süüteo mõistega puutume kokku kriminaalset käitumist hinnates. Süüline käitumine võib olla ühekordne või korduv. Ühekordse süüteoga on tegemist sellisel juhul, kui süüteo koosseis on täidetud ainult ühel korral, korduv süüteoga on tegemist aga sellisel juhul, kui üks süüteo koosseis on realiseeritud mitmel korral, st vähemalt kahel eraldi korral. Seega on korduv süüteo puhul on kõige tähtsamaks teo hindamine. Tegu on toime pandud ajal, mil isik tegutses või oli õiguslikult kohustatud tegutsema. Korduv süüteo puhul on oluline, et isik alustab uue süütekoosseisu täitmisega alles pärast eelneva koosseisu täitmist, kusjuures järgnev tegu pole eelnevaga olemuslikult seotud.¹³ Vajalik on hinnata ka isiku tahtlust, kuna järgneva koosseisu täitmine peab olema kantud juba eraldi tahtlusest.

¹¹ J. Sootak. Õpetus karistusseadusest. Tallinn: Juura 2003, lk 57.

¹² J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009. § 122 komm 3.2.

¹³ K. Domaškina. Korduvus-, jätkuvus-, vältavus- ja seisundideliktid ning nende tähendus Eesti karistusõiguses. - Bakalaureusetöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2008, lk 10.

Varasemalt kehtinud kriminaalkoodeksis¹⁴ (edaspidi KrK) ja selle eelkäijas, Eesti NSV (edaspidi ENSV) kriminaalkoodeksis, mis kehtis Eestis enne karistusseadustiku jõustumist 01.09.2002, oli kuritegude korduv toimepanemine erinevalt KarSist raskendava asjaoluna üldosas eraldi ära toodud. KrK nägi muude tunnuste kõrval raskendava koosseisulise asjaoluna ette kuriteo toimepanemise isiku poolt, kes on varem toime pannud sama või mõnda teist liiki loetletud kuriteo, mis teisisõnu tähendab, et kuriteo korduv toimepanemine oli raskendavaks asjaoluks. Ainumääravaks oli sealjuures ainult kuritegude korduv, vähemalt teistkordne toimepanemine. KrKs oli korduvus ära toodud ka eriosas kvalifitseeritud koosseisuna, mida võime näha ka KarSis. Näiteks KrK § 271 lg 2 p 1 toodud arvuti, arvutisüsteemi või arvutivõrgu kasutamise eest nende kaitsevahendite kõrvaldamise teel, mis on toime pandud korduvalt. Sellisel juhul muutus süüteo lihtkoosseis kvalifitseeritud koosseisuks üksnes kvantitatiivse tunnuse alusel.

Kehtiv karistusõigus ei tunne üldosalisi karistuse raskendusi korduvsüüteo korral.¹⁵ Sellised raskendused sisalduvad KarSi puhul üksnes eriosas kvalifitseeritud süüteokoosseisu tunnusena. Sellel peatun pikemalt antud peatüki alateema, korduvus karistuse kohaldamisel, juures.

Korduda saavad vaid eri aegadel ning üksteisest sõltumatult toime pandud teod, mida näitab ka karistusseadustikus (edaspidi KarS) § 114 p 4 (vähemalt teist korda toime pandud mõrv) eristamine seadusandja poolt. Antud näite puhul ei ole tegemist aga korduvusega sellisel juhul, kui kahe inimese tapmine on vaadeldav ühe teona, mis tähendab, et need on toime pandud samaaegselt. Korduvus ehk retsidiiv on antud koosseisu puhul toimepanijat iseloomustav tunnus, s.o. vastutust modifitseeriv eriline isikutunnus KarS § 24 lg 3 mõttes.¹⁶ See lõige näeb ette erireegli süüteost osavõtu subsumeerimisel mitteehtsates erisubjektiga süütegudes, mis kuuluvad üldsüütegude hulka, kuid mille eest ettenähtud karistust on modifitseeritud sama teo põhikoosseisuga võrreldes.¹⁷ Sellel erilisel isikutunnusel on karistust muutev tähendus.

¹⁴ Kriminaalkoodeks (RT III 2002, 11, 108, kehtetu alates 01.09.2002).

¹⁵ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 56 komm 5.4.

¹⁶ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 114 komm 5.

¹⁷ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 24 komm 4.

Eesti karistusõiguses esineb süüteo koosseise, mis eeldavad juba iseenesest korduvaid tegusid, mis tähendab seda, et korduvuse kui tunnuse puudumisel puudub ka süüteo koosseis.¹⁸ Sellised teod on näiteks süstemaatilisus või massilisus, inimsusevastase süüteo (§ 89) või genotsiidi (§ 90) korral, riigireetmine (§ 232) ja piinamine kui vägivallategu (§ 122).¹⁹ Sellisel juhul on tegemist osategude toimepanemisega, mis omab tähendust vaid selle süüteo koosseisu tasandil, mille täitmiseks on korduvaid osategusid vaja. Osategude kordumine kui süüteo koosseisu element ei ole käsitletav korduva süüteona.

Ülejäänud juhtudel subsumeeritakse ühte koosseisu korduvalt täitvad teod kas põhikoosseisu alla või kujutab korduvus endast kvalifikatsiooni. Kvalifikatsioonina on korduvus ära toodud näiteks KarS § 199 lg 2 p 4, mis käsitleb vargust, mis on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud varguse, röövimise või omastamise ehk vargusele sarnase teo ja kes on selle eest varem süüdi mõistetud. See tähendab, et süüdimõistetv kohtuotsus on jõustunud, kuid täitmisele pööramata, isik kannab karistust või on selle juba ära kandnud, kuid ei ole veel karistusregistrist ära kustutatud või on varem varguse toime pannud, kuid ei ole selle eest süüdi mõistetud.²⁰ Samas tuleb aga meeles pidada, et karistusseadustiku kohaselt annavad kaks episoodi korduvuse ja näiteks vargus, mis on toime pandud vähemalt kolmandat korda, on alates 2008 aastast käsitletav juba KarS § 199 lg 2 p 9 mõistes süstemaatilise süüteona. Seega KarS mõttes on kuriteo korduva toimepanemise puhul tegemist koosseisulise kvalifitseeritava tunnusega.

Korduvus kui eriosas ettenähtud kvalifikatsioon on põhjendatud asjaoluga, et korduvalt, eelkõige sama liiki kuriteo toime pannud isiku süü on suurem, ta ei ole teinud varasemast karistusest vajalikke järeldusi või on ta siis sedavõrd sügavalt negatiivse sotsiaalõigusliku meelestatusega, et paneb kuritegusid toime korduvalt või koguni süstemaatiliselt. Eelmised karistused peavad kujutama endast isikule tehtud hoiatust, kuid uute tegude toimepanemisega näitab ta, et ei ole õppust võtnud, mis suurendab vastavalt isiku süüd.²¹ Seega korduvuse puhul karistatakse isikut ikkagi konkreetse teo eest.

¹⁸ J. Sootak (viide 3), lk 122.

¹⁹ J. Sootak (viide 11), lk 57.

²⁰ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 199 komm 33.

²¹ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri. 16.07.2013.

Arvutivõrgus:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58740/Karistusseadustiku+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+seletuskiri.pdf> (17.04.2014).

2.2 Korduvuse liigid

Korduvust võib liigitada eriliigiliseks korduvuseks ja üheliigiliseks korduvuseks. Eriliigiline korduvus kujutab endast sellist juhtumit, kui toime on pandud mitu eriosa erinevates paragrahvides sätestatud kuritegu. Sellise korduvusega on tegemist sellisel juhul kui isik paneb toime mitu faktilist tegu, mis vastavad mitmele erinevale süüteo koosseisule. Eriliigilise korduvuse puhul moodustub KarS § 63 lg 2 järgi reaalkogum, mis tähendab, et kui isik on toime pannud mitu tegu, mis vastavad mitmele eri kuriteo koosseisule ja teda ei ole nendest ühegi eest varem karistatud, mõistetakse karistus iga teo eest eraldi.

Üheliigilise korduvuse puhul paneb isik toime samaliigilisi süüteo koosseise. Näiteks paneb isik korduvalt toime varguseid KarS § 199 lg 1 mõttes, mis kvalifitseeritakse korduvuse puhul KarS § 199 lg 2 p 4 (vargus, mis on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud varguse, röövimise või omastamise) järgi ja alates kolmandast korras KarS § 199 lg 2 p 9 järgi süstemaatilise vargusena, millest on juttu töö järgnevas peatükis, süstemaatiline süütegu. Samaliigiliste kuritegude all ei mõelda enamasti mitte ainult samas paragrahvis sätestatud süütegu, vaid ka liigilt lähedasi. Näiteks on samaliigiliste kuritegudega tegemist röövimise, tapmise ja seoses röövimisega ja väljapressimisega KarS § 200 lg 4 järgi. § 199 lg 2 p 4 sõnastus: „isiku poolt, kes on varem toime pannud“, kujutab endast samas paragrahvis sätestatud teo korduvust, seega eriretsidiivi. Karistusseadustik kasutab ainult eriosa eriretsidiivi, mis tähendab seda, et raskendavaks asjaoluks loetakse ainult samaliigilise kuriteo, mitte aga mistahes kuriteo varasem toimepanemine. Üheliigilise korduvuse puhul on tegemist nn üheliigilise konkurentsi, mille puhul ei mõisteta karistusi iga kuriteo eest eraldi. Kuritegude konkurentsi ei ole siis, kui süüdlane on toime pannud samaliigilised kuriteod, millest mõni on jäänud katse staadiumisse.²²

Vastavalt karistusseadustiku § 2 lõige 3 ei või sama süüteo eest kedagi karistada mitu korda, sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või mõnes teises riigis. Tegemist on topeltkaristamise põhimõttega, mille kontrollimisel on vajalik tuvastada, kas tegemist on ühe või mitme teo toimepanemisega. Kui tegemist on teomitmusega, siis on antud keeld välistatud ja isik vastutab kas üheliigilise (nt § 199 lg 2 p 4) või eriliigilise korduvuse eest (sellisel juhul

²² TLRo 1-02-11/06.

moodutub reaalkogum § 63 lg 2 järgi). Tegemist võib olla ka teoainsusega, mille puhul tuleb vaadata ideaalkogumit (§ 63 lg 1) – üks tegu vastab mitmele kuriteo ja väärteo koosseisule.

Korduvust võib jagada ka faktiliseks ja juriidiliseks korduvuseks. Juriidilise korduvusena käsitletakse seda, kui isik on juba varasemalt karistatud, st isik on varem süüdi mõistetud ja ta paneb toime uue teo ja varasem süütegu on tõendatud kohtuotsusega. Faktilise korduvusena käsitletakse aga seda, kui isik on süüteo varem toime pannud aga teda pole selle eest veel karistatud, st isik on toime pannud vähemalt kaks süütegu, mille eest teda ei ole varem süüdi mõistetud. Kuna korduvat kuritegelikku käitumist nimetatakse ka retsidiivseks, siis toimub vastavalt isikutele jaotus faktiliseks retsidiiviks ja juriidiliseks retsidiiviks. Isiku süüdimõistmisel korduva süüteo eest on kohtul vajalik tuvastada, kas antud isik on tõepoolest antud teo toime pannud ja et eelnevalt toime pandud tegu ei oleks aegunud.

KrKs olid faktiline ja juriidiline retsidiiv tihtipeale eraldi välja toodud. Näiteks võib tuua § 165 lg 2 p 1, mis käsitleb altkäemaksu andmist korduvalt ja § 165 lg 2 p 2, mis käsitleb altkäemaksu andmist isiku poolt, kellel on karistus altkäemaksu eest. Seega esimesel juhul on tegemist faktilise korduvusega ja teisel juhul juriidilise korduvusega.

KarSis peetakse enamasti korduvuse all silmas mõlemat, nii faktilist kui ka juriidilist retsidiivi, mis tähendab seda, et korduvus ei sõltu sellest, kas isik on pannud toime mitu kuritegu ning teda karistatakse nende eest ühes menetluses või on ta kuriteo eest varem karistatud.²³ Hetkel kehtiva KarS redaktsiooni alusel on mõlemad võrdselt raskendavateks asjaoludeks. Juriidiline korduvus on küll aga välja toodud KarS eriosa §§ 151 lg 2 p 2, 264 lg 1 p 1 ja 372 lg 2 p 1, kus on öeldud, et karistatakse teo eest, kui selle on toime pannud isik, keda on varem karistatud sama teo eest. Faktilist korduvust eraldi välja toodud ei ole, seda käsitletakse karistusseadustikus koos juriidilise korduvusega. KarSis on enamused korduvust sisaldavad eriosa sätted sõnastatud selliselt, et need hõlmaks nii juriidilist kui faktilist retsidiivi. See väljendub lausena järgmiselt: „kui see on toime pandud isiku poolt, kes on varem toime pannud käesolevas jaos sätestatud kuriteo“.

²³ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri (viide 21), lk 27.

Mitme täideviijaga teo toimepanemise puhul on korduvus toimepanijat iseloomustav tunnus, so vastutust modifitseeriv eriline isikutunnus KarS § 24 lg 3 mõttes.²⁴ Seega loetakse süütegu korduvaks süüteo koosseisud realiseerinud isiku suhtes, mitte süüteoobjekti suhtes.²⁵

2.3 Korduvuse hindamine

Korduvuse hindamisel saame rääkida varasemast karistusest ja varasemast süütegude toimepanemisest. Varasema karistuse puhul on tegemist eelpool mainitud juriidilise korduvusega, varasema süütegude toimepanemise puhul aga faktilise korduvusega. Korduvust on vajalik hinnata, et teha kindlaks isiku sooritatud korduvad süüteod ning määrata kohaldatavad karistusliigid ja nende rakendamise kord. See on vajalik, kuna korduvuse puhul on tegemist ühe süü suurust mõjutava asjaoluga. Riigikohus on öelnud, et karistusseadustiku mõtte ja mitmete konkreetsete sätete kohaselt ei tohiks karistuse kohaldamisel lisaks süü suurusele jätta täiendavalt arvestamata ka teoga lahutamatult seotud isikulisi asjaolusid.²⁶ Nende asjaolude all on mõeldud ka isiku varasemat karistatust ja korduvat süütegude toimepanemist. Varasem karistus, nagu ka korduvkuritegu võib olla aga eriosas kvalifitseeritud koosseisu tunnus ning selle uuesti arvestamine karistuse mõistmisel rikub korduvarvestamise keeldu.²⁷ Seega on korduvuse hindamine oluline eestkätt karistuse kohaldamisel, millest räägin töö järgmises peatükis, korduvus karistuse kohaldamisel.

Korduvust sarnaselt varasemale karistusele saab arvestada, kui isikul on karistusregistris kehtivad andmed. Riigikohus on oma otsuses nr. 3-1-1-28-04 leidnud, et isiku varasema karistuse olemasolu tuvastamiseks ei piisa üksnes tema poolt sarnaste tunnustega teo faktilise toimepanemise tuvastamisest, vaid varasema teo osas peab olema kohtuvälise menetleja või kohtu otsus.²⁸ Lisaks on nõutav, et varasema teo kohta tehtud otsuse alusel on isiku karistusandmed kantud karistusregistrisse, sest karistusregistri seaduse (edaspidi KarRS) § 3¹ kohaselt lähtutakse karistusregistrisse kantud isiku karistusandmetest isiku karistuse ja kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel. KarRegS § 3¹ seob karistusregistrisse kantud isiku karistusandmed otseselt süüteo koosseisudega, andes karistusregistri andmetele

²⁴ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 114 komm 5.

²⁵ K. Domaškina (viide 13), lk 10.

²⁶ RKKKo nr. 3-1-1-99-06, p 15.

²⁷ J. Sootak (viide 3), lk 123 änr 37.

²⁸ RKKKo nr 3-1-1-28-04, p 4.1.

karistatuse ja korduvuse arvestamisel õigusliku tähenduse.²⁹ Riigikohtu sõnade kohaselt on seadusandja tahteks olnud karistusregistri kandele juriidilise tähenduse andmine just selle küsimuse lahendamisel, kas lugeda isikut varem karistatuks või tegu korduvaks.³⁰ Seega võttes arvesse antud Riigikohtu otsust võib öelda, et üheks korduvuse hindamise aluseks on karistusregistrisse kantud andmed isiku karistatuse kohta.

Varasem karistus tuleb arvesse ainult siis, kui see ei ole karistusregistrist ettenähtud aja jooksul kustunud. See tähendab, et sisuliselt võib kohus varasemat süütegu arvestada ainult siis, kui see on uue süüteoga seotud ning näitab süüdlase hoolimatut suhtumist eelmisse karistamisse kui hoiatusse, seega tema negatiivset meelestatust.³¹ Näiteks mõrva kvalifitseeringu puhul § 114 p 4 mõttes on korduvuse hindamisel oluline, et varasem tapmine ei oleks aegunud või et selle eest mõistetud karistuse andmed ei oleks karistusregistrist kustutatud.³² Kui andmed on karistusregistris kustutatud, siis sellisel juhul ei ole tegemist seaduse mõttes teistkordse ehk korduva tegevusega, vaid tapmise kui ühekordse tegevusega.

Karistusseadustikus on korduvus mitmete kuritegude juures sätestatud raskendava koosseisutunnusena, milles seadusandja hõlmab toimepanijast lähtuva ohtu ja näeb sellest tulenevalt ette ka karmima karistusemäära.³³ Näiteks võib tuua karistusmäärasid vägistamise põhikoosseisu ja kvalifitseeritud koosseisu puhul: karistusseadustiku § 141 lõige 1 näeb karistusena ette ühe- kuni viieaastase vangistuse, samas lõige 2 sätestab karistusena kuue- kuni viieteistaastase vangistuse. Sellisel juhul on seadusandja lahendanud karistuse küsimuse juba koosseisutasandil, määratledes tüüpilised ebaõigust ja süüd kirjeldavad asjaolud ning nende tähenduse karistuse suurusele.³⁴ Sellest tulenevalt ei tohi korduvust arvestada enam raskendava asjaoluna otsuse tegemisel.

²⁹ Tegemist 01.01.1998 jõustunud karistusregistri seadustiku paragrahviiga käsitlusega. 01.01.2012 jõustunud Karistusregistri seaduse mõistes tegemist § 5 lg 1, mis ütleb, et registrisse kantud isiku karistusandmetel on õiguslik tähendus isiku karistatuse ja kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel kuni andmete kustutamiseni.

³⁰ RKKKo nr 3-1-1-28-04, p 4.1.

³¹ RKKKo nr 3-1-1-79-03, p 14.

³² Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 114 komm. 5.

³³ A. Parmas, R. Kiris. Karistusjärgne kinnipidamine põhiseaduse vastane, mis saab edasi? - Riigikogu Toimetised 24, 2011. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16011&op=archive2> (17.04.2014).

³⁴ J. Sootak (viide 3), lk 126 änr 47.

Korduvuse arvestamine erinevalt varasemast karistusest ei ole põhimõtteliselt vastuolus topeltkaristamise keeluga, see ei kujuta endast ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt *ne bis in idem* - põhimõtte rikkumist. Riikides, kus ei kasutata korduvust kvalifitseeriva tunnusega (nt Saksamaa, Soome), võetakse korduvust süüdistatava kahjuks arvesse süüd suurendavana või eripreventiivsest aspektist lähtuvalt.³⁵ Karistusseadustiku muutmise eelnõu seletuskirjas on öeldud, et kindlasti tuleb korduvuse sisu kõikides eriosa koosseisudes ühtlustada ning sõnastada selliselt, et see hõlmaks nii juriidilist kui faktilist retsiidivi, seega: „isiku poolt, kes on varem toime pannud“.

2.4 Korduvus karistuse kohaldamisel

Tänapäeval on valitsevaks karistusõiguse mudeliks kujunenud süükaristusõigus, mille puhul kuriteole järgneva karistuse liik ja määr sõltuvad eelkõige teo toimepanija süüst. Kuna levima on hakanud harjumus-, sõltuvus- ja veendumuskuritegevus, siis on jõutud tõdemuseni, et ainuüksi süüst lähtuv karistus ei suuda karistusõiguse kaitse-eesmärki täita.³⁶ Sellest tulenevalt tuleb karistuse kohaldamisel vaadata üha enam lisaks isiku süüle ka tema ohtlikkust. Lahendusena on välja kujunenud monistlik ja dualistlik lähenemine. Monistliku lähenemise korral ühendatakse isikule mõistetavas karistuses nii isiku süü kui ka ohtlikkus. Sellise süsteemiga riikideks on näiteks Venemaa, Belgia, Norra, Rootsi, Suurbritannia ja USA ning sealsed seadused lubavad mõista korduvkuriteo eest karmima karistuse.³⁷

Monistliku lähenemisega oli ka varasemalt Eestis kehtinud ENSV KrK, mille puhul oli kuritegude korduv toimepanine raskendava asjaoluna üldosas eraldi ära toodud. ENSV KrK § 38 olid vastutust raskendavad asjaolud eraldi ära toodud. Kuriteo toimepanemist isiku poolt, kes varem oli mingisuguse kuriteo toime pannud, kui sellest ei olnud möödunud antud koodeksis ettenähtud tähtajad või kui karistus ei olnud kustunud või kustutatud, käsitleti karistuse mõistmisel kui vastutust raskendavat asjaolu.³⁸ Samas võis kohus olnevalt kuriteo iseloomust seda mitte lugeda vastutust raskendavaks asjaoluks juhul, kui varem toime pandud kuritegu erines oma iseloomult oluliselt hiljem toime pandud kuriteost. Seda pidi kohus ka

³⁵ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri (viide 21), lk 28.

³⁶ A. Parmas, R. Kiris (viide 33).

³⁷ J. Sootak. Nõukogude tont jälle platsis. Eesti Päevaleht, 06. oktoober 2008. Arvutivõrgus: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/jaan-sootak-noukogude-tont-jalle-platsis.d?id=51144378> (8.04.2014).

³⁸ I. Rebane. Eesti NSV kriminaalkoodeks. Kommenteeritud vln. Tallinn: Eesti Raamat 1980. § 38.

otsuses motiveerima. Kui vastutust raskendavaks koosseisuliseks asjaoluks oli kuriteo toimepanemine korduvalt, siis tunnistati sama kuriteo hulgaline toimepanemine vastutust raskendavaks mittekoosseisuliseks asjaoluks üldosa § 38 mõttes.³⁹ Antud paragrahvis ette nähtud raskendava asjaoluga ei olnud tegemist juhul kui süüdlane oli toime pannud jätkuva, vältava või liitkuriteo⁴⁰, mille kõigi puhul oli toime pandud üks ühtne kuritegu, mis hõlmas mitmeid episoodide.⁴¹ Jätkuval ja vältaval süüteo peatun pikemalt antud töö neljandas ja viiendas peatükis.

Teine lähenemine on dualistlik, mille puhul lahutatakse süü suurusest tulenev karistus ja ohtlikkusest tulenev mõjutusvahend.⁴² Dualistliku lähenemise puhul määrab karistuse ära isiku süü suurus ja preventiivne mittekaristuslik meede, mille eesmärk on uute kuritegude ärahoidmine. Sellise süsteemiga riikideks on näiteks Austria, Šveitsi, Liechtensteini, Prantsusmaa, Tšehhi, Slovakkia, Ungari, Taani, Holland, Hispaania, Itaalia, San Marino ja Jaapan.

Eestis on karistusseadustiku § 56 lõikes 1 sätestatud tulenevalt isiku karistamise aluseks süü.⁴³ Karistuse maksimaalse määra määrab alati ära konkreetselt toime pandud süütegu. Lisaks konkreetsele teole tuleb karistuse kohaldamisel arvestada ka süü suurust mõjutavaid asjaolusid, mida võib liigitada mitmeti. Üheks selliseks süü suurust mõjutavaks asjaoluks on teo korduvus, mis iseloomustab tegu.

Eesti ei olnud seni teinud selget kriminaalpoliitilist valikut kahe süsteemi – monistliku ja dualistliku vahel. 2002. a. jõustunud karistusseadustikus puudus mitte ainult karistusjärgne kinnipidamine, vaid ka monistlikku süsteemi kuuluv reeglistik korduvkuriteo korral rangema karistuse mõistmiseks.⁴⁴ Seda muudeti 2009. a. seadusega, millega kehtestati mittekaristuslike mõjutusvahenditena karistusjärgne käitumiskontroll ja karistusjärgne kinnipidamine. 21.06.2011 tunnistas Riigikohus karistusjärgse kinnipidamise põhiseaduse vastaseks. Antud teemat puudutan töö järgnevas peatükis (korduvsüütegude vähendamine).

³⁹ Eesti NSV kriminaalkoodeks. Kommenteeritud vln § 38 kamm 1.3

⁴⁰ Liitkuritegu on selline kuritegu, mille objektiivne külg koosneb kahest lahutatult seotud teost, mis ka omaette võetuna on karistatavad.

⁴¹ Eesti NSV kriminaalkoodeks. Kommenteeritud vln § 38 kamm 1d

⁴² J. Sootak (viide 37).

⁴³ J. Sootak (viide 3), lk 120 änr. 26.

⁴⁴ J. Sootak (viide 37).

Tänapäevane KarS ei tunne korduvsüüteo korral üldosalisi karistuse raskendusi.⁴⁵ Sellised raskendused on toodud eriosas kvalifitseeritud süütekoosseisu tunnusena. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes on öeldud, et varasem karistus või süüteo varasem toimepanemine ei ole erinevalt KrK § 38-st p 1 enam raskendavaks asjaoluks. Tänapäevase KarS mõistes tuleb varasem karistus arvesse ainult juhul, kui see ei ole karistusregistrist ettenähtud aja jooksul kustutatud või kui andmed varasema karistuse kohta registrist puuduvad, kuid on olemas jõustunud kohtuotsus, mille puhul lähtutakse sellest ning isik loetakse karistatuks.⁴⁶ Karistuse mõistmisel tuleb varasema kuriteo või väärteo arvestamisel see konkretiseerida otsuse tegemise aja seisuga ning näidata, millist mõju see karistuse raskusele avaldab. Korduvalt süütegusid toime pannud isiku karistustundlikkus on üldiselt väike, millest tulenevalt on põhjendatud ka korduvate süütegude korral raskema karistuse mõistmine.

Kehtival sanktsioonisüsteemil on selles osas aga omad puudused. A.Parmas on öelnud, et liberaliseerinud sanktsioonipoliitika määratleb teosüüst tuleneva karistuse piirid madalal tasemel. Arvestades korduva kuriteo kui kvalifitseeritud koosseisu eest ette nähtavaid rangemaid sanktsioonimäärasid, ei ole need piisavad, tagamaks ühiskonna kaitset kalduvuskurjategijate eest, sest karistuse tähtaeg on piisavalt lühike selleks, et karistuse ära kandnud isikul avaneks võimalus õiguskorda üha uuesti ja uuesti rünnata.⁴⁷ A.Parmas on võimalik lahendusena omalt poolt välja pakkunud erinevaid võimalusi. Eriosalise lahendusena pakub ta välja valitud kuriteo koosseisude juurde kvalifitseeritud koosseisuga võrreldes oluliselt kõrgema karistuse alam- ja ülemmääraga eriti kvalifitseeritud koosseisu loomise. Üldosalise lahenduse puhul on ta pakkunud välja KarS § 56 muutmist retsidiivi silmas pidavalt ja kalduvuskurjategijate puhul karistuse mõistmise aluste hulka iseseisva tunnuse isiku ohtlikkuse kriteeriumi lisamist – võimalust mõista isikule ohtlikkuse kaalutlustel raskem karistus. Samuti on ta öelnud, et kõne alla võiks aga tulla ka KarSi karistuse mõistmise peatüki täiendamine sätetega, mis näeksid ette raskemad karistusmäärad korduvalt süütegusid toimepannud isikutele.⁴⁸ Kokkuvõttes pakub ta võimalusena välja karistusraamide raskendamist korduvkurjategijate jaoks.

⁴⁵ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 56 komm 6.

⁴⁶ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 56 komm 16.1.

⁴⁷ A. Parmas. Karistuspoliitika tulevikuväljavaated. 2012. Arvutivõrgus: <http://www.iuridicum.ee/public/files/32teesid/32Parmas.pdf> (8.04.2014).

⁴⁸ A. Parmas, R. Kiris (viide 33).

Eesti kohtud lähtuvad karistuse määramisel mitmetest asjaoludest. Sellisteks asjaoludeks on näiteks see, kas tegu on toime pandud isikute grupi poolt, kas tegu sooritati suure varalise kasu saamise eesmärgil või kas tegu pandi toime kuritegeliku ühenduse poolt. Üheks selliseks asjaoluks on ka see, kas teo toimepanemine on korduv. Selle all peetakse silmas seda, kas isik on juba varem selliseid tegusid toime pannud ja teda on selle eest ka juba karistatud. Lisaks on kohtul õigus arvestada individuaalselt mitmeid karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Vastavalt KarS § 59 ei arvestata karistuse mõistmisel neid kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, mis on eriosa süüteo koosseisu tunnused. See tähendab seda, et näiteks KarS § 199 lg 2 p 4 puhul on korduvus süüteo koosseisu tunnuseks ära toodud, mis on niigi juba raskendav asjaolu, siis karistuse mõistmisel korduvust uuesti enam ei arvestata.

2.5 Korduv väärtegu

Väärteokoosseisude puhul pole korduvuse element omane.⁴⁹ Pigem on karistusseadustiku koosseisudele omane, et kui koosseisu on lülitatud korduvus, siis viib see väärteo ümberkvalifitseerimisele kuriteoks.

Riigikohus on lahendis nr 3-1-1-38-07 selgitanud, et samale väärteokoosseisule vastava teo korduva toimepanemise eest võib isikut karistada vaid ühe, eriosa normis sätestatud sanktsiooni ülemmäära piiresse jääva karistusega ja seda põhjusel, et KarS § 63 tulenevalt loeb seadustik sama koosseisu korduvat täitmist ühe süüteo toimepanemiseks.⁵⁰ KarS § 63 lg 3 kohaselt saab iga väärteo eest eraldi karistuse mõista vaid juhul, kui isik on toime pannud mitu tegu, mis vastavad mitmele eri väärteokoosseisule. Seetõttu võib sama väärteo korduva toimepanemise korral mõista ühe karistuse sanktsiooni ülemmäära piires.⁵¹

Karistusõiguses näeb mitmetes süüteo koosseisudes ette väärteoprejuditsiooni.⁵² See kujutab endast vastutust kuriteo eest, kui sama teo eest on varasemalt kohaldatud väärteokaristust. Teisisõnu tähendab see seda, et kui isik paneb toime esimese rikkumise, siis on see väärtegu, kui ta paneb samasuguse rikkumise toime teist korda, siis esitatakse talle kuriteosüüdistus.

⁴⁹ P. Raudvee. Väärteokoosseis Eesti karistusõiguses. - Magistr töö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2009, lk 28.

⁵⁰ RKKKo nr. 3-1-1-38-07, p 19.

⁵¹ RKKKo nr. 3-1-1-106-04, p 8.

⁵² Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri (24), lk 24.

Üheks väärteoprejuditsiooni sisaldavaks koosseisuks on näiteks KarS § 365¹, mis kujutab endast laevalt saasteainete merre heitmise keelu korduv rikkumist. Antud koosseisu puhul peab süüdlast olema varasemalt sama teo eest väärteokorras karistatud ja teo teistkordsel ehk korduv toimepanemisel karistatakse süüdlast juba kriminaalkorras. Karistusõiguses on väärteoprejuditsioon esindatud veel §§-des 182¹ lg 1, 365¹ lg 1, 365² lg 2, 375 lg 1, 376 lg 1, 376¹ lg 1, 376² lg 2, 391 lg 1 ja 393 lg 1.

Uue karistusseadustiku eelnõu kohaselt plaanitakse selline väärteoprejuditsioon ära kaotada. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika asekancler Kristel Siitam-Nyiri on seoses sellega öelnud: „Mõte on selles, et varasem väärteo toimepanemine ei muuda uut väärtegu sisult kuidagi raskemaks. Rikkumine on ikkagi väiksema ulatuse ja laadiga, ta vastab väärteo tunnustele. Temast teeb täna kuriteo korduvus“.⁵³ Tema sõnul on tänu sellele seadusesse sisse kirjutatud mõningane ebavõrdne kohtlemine ehk teinekord on korduv väärtegu raskemini karistatav kui korduv kuritegu.

Tehniliselt peaks väärteoprejuditsiooni kaotamine puudutama ka süstemaatilist vargust, mis näeb ette kriminaalmenetluse alustamist KarS § 199 lg 2 p 9 alusel alates kolmanda väärteo toimepanemist KarS § 218 järgi. Teisisõnu karistatakse isikut väärtegude korduval toimepanemisel kriminaalkorras. Ometigi on öeldud, et väärteoprejuditsiooni väljajätmisega eriosa koosseisudest ei loobuta süstemaatilisusest, mis on ka ainuõige, kuna vastasel juhul süvendaks see teatud isikutel karistamatuse tunnet.

2.6 Korduvsüütegude ennetamine

Eestis on korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse kõrge määr suureks probleemiks. Riigi ülesandeks on tagada ühiskonna turvalisus ja selleks tuleb korduvkuritegevust vähendada. Riik peab leidma seaduslikke võimalusi, kuidas seda teha. Peaaegu kõigis õigussüsteemides leiduvad regulatsioonid ühiskonna kaitsmiseks ohtlike kalduvuskurjategijate eest.⁵⁴ Riik peab seega tagama ühiskonna turvalisust ja tekitama turvatunnet, mille loomisel peab olema määratud ka kindel suund. Selliseks suunaks võib lugeda kriminaalpoliitikat.

⁵³ M. Filippov. Tulevikus ei muutu korduv väärtegu kuriteoks. - Postimees, 17.07.2013. Arvutivõrgus: <http://eesti.info/uudised/uudis.php?uid=1643583> (19.04.2014).

⁵⁴ T. Ullenbruch. Münchener Kommentar zum StGB, Band 1/2,1. Munich: C.H. Beck 2005. § 66 Rn 31.

Kriminaalpoliitika on ühiskondlike tegevuskavade väljatöötamine ja elluviimine eesmärgiga takistada süütegude levikut, vähendada nende raskust ja toimepanemise võimalusi ning nendega tekitatavat kahju, samuti mõjutada inimesi süütegudest hoiduma, kaitsta õiguskorda ning suurendada ühiskonnas turvalisust. Kriminaalpoliitika üheks põhieesmärgiks on korduvkuritegevuse ennetamine, et vähendada kuritegude arvu ning kuriteoohvriks langemise riski.⁵⁵

Korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse all mõeldakse tavaliselt uue kuriteo toimepanemist pärast eelmise kuriteo eest süüdi mõistmist või pärast vanglast vabanemist.⁵⁶ Vastavalt Justiitsministeeriumi 2014. a. läbiviidud uuringule alusel pani 38% vanglast vabanenutest ühe aasta jooksul toime uue kuriteo.⁵⁷ Retsidiivse kuritegevuse puhul on kõrgendatud sotsiaalne oht tingitud asjaolust, et kuriteo teist või enam korda sooritamine kindlustab fakti, et isik jätkab oma kuritegelikku tegevust, hoolimata tema suhtes rakendatud kriminaalõiguslikest meetmetest.⁵⁸ Eestis on retsidiivsus kõrge eelkõige isikuvastaste-ja varavastaste kuritegude puhul. 2014. a. alguses (jaanuar-märts) on tõusma hakanud varavastaste kuritegude arv. Kui 2013. a. samal ajal oli registreeritud 4640 varavastast kuritegu, siis 2014. a. oli neid registreeritud juba 4924.⁵⁹ Isikuvastaste kuritegude arv on jäänud võrreldes 2013. a. samale tasemele. Samuti on Eestis kõrge retsidiivsusega mootorsõiduki, maastikusõiduki ja trammi juhtimine joobeseisundis KarS § 424 mõttes, mida on igal aastal üha rohkem registreeritud. 2014. a. on see arv lõpuks üle mitme aasta asunud vähenema. Võrreldes 2013. a. sama ajaga on tänavu registreeritud 69 sellist kuritegu vähem.

⁵⁵ Riigikogu otsus „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“ heakskiitmine. 09.06.2010. - RT III 2010, 26, 51.

⁵⁶ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. Tallinn: Justiitsministeerium 2010, lk 28. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+%28kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018%29.pdf> (26.04.2014).

⁵⁷ Kuritegevus Eestis 2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2014, lk 68. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59594/KuritegevusEestis_2013.pdf (26.04.2014).

⁵⁸ O. Staniglazov. Pisivarguste retsidiivsus Eestis läbi Karistusseadustiku muudatuste prisma. - Magistritöö. Tallinn: TÜ õigusteaduskond 2012, lk 16.

⁵⁹ Kuritegevuse baromeeter. Jaanuar-Märts 2014. Tallinn: Justiitsministeerium 2014, lk 2. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59634/2014_03_kuu%FClevaade.pdf (27.04.2014).

Eestis on karistuse maksimaalmäär ära määratud konkreetselt toime pandud süüteoga, mis aga ei mõjuta süüdimõistetud isikuid piisavalt uusi süütegusid mitte toime panemast. Tulemuseks on see, et süüdimõistetud kannab karistuse ära, kuid sellest hoolimata on alust oodata temalt uute kuritegude toimepanemist.⁶⁰ Seega paljud isikud panevad karistamisest hoolimata süütegusid toime korduvalt.

Eestis puudus varasemalt regulatsioon ühiskonna kaitsmiseks korduvkurjategijate eest ning see lünk täideti 2009. a. KarS muudatusega, millega kehtestati mittekariistuslike mõjutusvahenditena karistusjärgne käitumiskontroll ja karistusjärgne kinnipidamine. Karistusjärgse käitumiskontrolli puhul allutatakse süüdimõistetud selleks järelevalvele ja tehakse temaga ühtlasi tööd tema kriminogeense käitumise muutmiseks.⁶¹ Karistusjärgne kinnipidamine kujutab endast eelkõige ühiskonna kaitset ohtlike kalduvuskurjategijate eest, kes on psühhiaatria kriteeriumide kohaselt vaimselt terved ega vaja seega psühhiaatrilist sundravi ning keda ei ole muude karistusõiguslike meetmetega võimalik mõjutada uusi kuritegusid mitte toime panema.⁶²

Sellela püüti üle minna dualistlikule mudelile aga 21.06.2011 tunnistas Riigikohus karistusjärgse kinnipidamise põhiseaduse vastaseks. Riigikohtu üldkogu asus seisukohale, et karistusjärgne kinnipidamine on vastuolus juba põhiseaduse § 20 lõike 2 punktide 1 ja 3, see tähendab karistusjärgse kinnipidamise kui niisuguse kohaldamiseks puudub üldse õiguslik alus.⁶³ Seega hetkel on Eesti karistusõiguses võimalus takistada ohtlikel harjumuskurjategijatel uute raskete kuritegude toimepanemist ainult karistusjärgse käitumiskontrolliga KarS § 87¹ mõttes.

⁶⁰ J. Sootak. Mida teha, kui isiku ohtlikkus on süüst suurem? Saksamaa kogemus mittekariistuslike mõjutusvahendite osas. - *Juridica VIII/2006*, lk 520.

⁶¹ Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 05.11.2008, lk 2. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/index.php?op=emsplain&page=pub_file&file_id=71ad869b-4cd5-31c5-d6d6-ead63344eedf& (16.04.2014).

⁶² Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (viide 32), lk 2.

⁶³ A. Parmas, R. Kiris (viide 33).

2.7 Korduvus karistusseadustiku uue redaktsiooni eelnõus

Praegusel hetkel kasutab KarS eriosa ainult eriretsidiivi, mis tähendab seda, et raskendavaks asjaoluks loetakse samaliigilise kuriteo, mitte aga mistahes kuriteo varasem toimepanemine. Samaliigilise all ei mõelda enamasti mitte ainult samas paragrahvis sätestatud süütegu, vaid ka liigilt lähedast (nt § 200 lg 2 p 4: röövimine, röövmõrv ja väljapressimine). Sõnastus vähemalt teist korda kujutab aga samas paragrahvis sätestatud teo korduvust, seega retsidiivi.

05.12.2013 otsustas valitsus algatada seaduseelnõu karistusseadustiku ning sellega seonduvate seaduste muutmiseks, mille eesmärk on vähendada karistatavate tegude arvu ja kõrvaldada ülekriminaliseerimine. Eelnõu seadis samuti eesmärgiks igal konkreetsel juhul otsustada, kas rakendada eriretsidiivi sama koosseisu mõttes või retsidiivi ühe liigi raames (peatükk või jagu). Karistusseadustiku muutmise seletuskirjas on leitud, et iseenesest näitab korduvus isiku ja kuritegeliku käitumise seost, süüdlase hoolimatut suhtumist õiguskorda ning soovi teostada oma huvisid õigusvastasel viisil. Seega tuleb lugeda korduvus raskendavaks asjaoluks sellistes süüteoliikides, kus isiku ja kuritegeliku käitumise seos on tüüpiline.⁶⁴ Mõistagi tuleb arvestada ka kriminoloogilist tausta, lugedes korduva kuriteo rangemini karistatavaks nende kuriteoliikide korral, mis on enam levinud ja mida pannaksegi sageli toime korduvalt (nt vargused ja üldse varavastased süüteod). Sellest tulenevalt on uue KarSi eelnõus plaanis korduvus ühtlustada järgmistes sätetes: § 199 lg 2 p 4, §201 lg 2 p 1, §202 lg 2 p 2, § 209 lg 2 p 1 ja § 214 lg 2 p 1, nähes ette korduvuse varavastaste kuritegude eest.

Kehtetuks on plaanis tunnistada korduvuse tunnus § 264 lg 1 punktis 1, mis käsitleb looma julma kohtlemist ja § 271 lõikes 2, mis käsitleb Eesti lipu kasutamise korra rikkumist.

⁶⁴ Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri (viide 21), lk 28.

3. SÜSTEMAATILINE SÜÜTEGU

3.1 Süstemaatilisuse mõiste ja olemus

Esmalt tuleb siinkohal selgitada, et Eesti kriminaalõiguses saab süstemaatilisusest rääkida kahel erineval juhul. Esimesel juhul seisneb süstemaatilisus tegevuses kui sellises, mis tähendab, et tegutsetud on süstemaatiliselt. Võib öelda, et selline tegevus eeldab organiseerimist, planeerimist ja korraldamist. Riigikohus on leidnud, et süstemaatiline tähendab mingi tegevuse ühtelugu, alailma või sageli tegemist.⁶⁵ Teisel juhul on tegemist süstemaatilisuse süüteoga ehk kehtiva õiguse kohaselt korduva kuriteo kvalifitseeritud vormiga, mida käsitlet põhjalikumalt järgmises peatükis, süstemaatilisuse süüteo mõiste, juures.

Süstemaatilisust kui tegevusele viitavat mõistet kasutas juba ENSV KrK, kus seda käsitleti üldosas ühe vastutust raskendava asjaoluna. Nimelt oli ENSV KrK § 38 lg 3 öeldud, et karistuse mõistmisel on vastutust raskendavaks asjaoluks kuriteo toimepanemine omakasu või muul madalal ajendil või äritsemisena. Äritsemisega on tegemist neil juhtudel, kui kuritegude toimepanemine on süüdlasele selline kindel või pea-või kõrvaltegevuse haru, millest ta ammutab suuremal või vähemal määral mittetõist tulu. Kuriteo toimepanemisel äritsemisena on iseloomulik mitte niivõrd saadud tulu suurus, kui just kuriteo toimepanemine süstemaatilisena ja kuritegevuse muutumine enam või vähem alatiseks mittetõise tulu allikaks.⁶⁶ Samuti on ENSV KrKs öeldud, et kuriteo süstemaatiline toimepanemine ei iseloomusta samaliigilise kuriteo toimepanemise kordi, vaid osutab samaliigilise kuriteo jätkuvale toimepanemisele.⁶⁷

ENSV KrK käsitles süstemaatilisust ka eriosas. Näiteks § 201³, mis puudutas süstemaatilist hulkurlust või kerjamist. Kommentaarides on öeldud, et hulkurlus on süstemaatiline kui see kestab kauem kui 4 kuud, olgugi lühiajaliste vaheaegadega, millel on juhuslik, üksnes maskeeriv iseloom.⁶⁸ Antud juhul on süstemaatilisus ära toodud põhikoosseisu tunnusena. Seega ei pidanud süstemaatilisuse puhul olema toime pandud kolme erinevat tegu nagu süstemaatilisuse süüteo puhul, vaid tegevus pidi olema organiseeritud, planeeritud ja jätkuv.

⁶⁵ RKKKm nr 3-1-1-66-13, p 6.2.

⁶⁶ Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud vln § 38 komm 3b.

⁶⁷ Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud vln § 38 komm 1c.

⁶⁸ Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud vln § 201³ komm 1a.

1992 toimus karistusõigusreform, mille käigus tehti ENSV KrKs hädavajalikud muudatused, mis tulenesid Eesti iseseisvumisest 1991. a. augustis ja tunnistati senine ENSV KrK kehtivuse kaotanuks.⁶⁹ KrK uus redaktsioon võeti vastu 7. mail 1992 aastal ning see jõustus 1. juunist 1992. a. ja see kehtis Eestis enne karistusseadustikku jõustumist kuni 01.09.2002. KrKs oli § 38 lõikes 3 toodud äritsemise mõiste kadunud ja asendunud mõistega „süsteemaatilisel“.

ENSV KrKs ja hiljem kehtinud KrKs oli süsteemaatilise mõiste käsitlese puhul tegemist pigem jätkuva süüteoga, mida kinnitab ka varasem kohtupraktika. Riigikohtu otsusest nr. 3-1-1-22-97 on öeldud, et KrK näeb muude tunnuste kõrval vastutust raskendava koosseisulise asjaoluna ette esiteks, kuriteo toimepanemise isiku poolt, kes on varem toime pannud sama või mõnda teist liiki loetletud kuriteo ning teiseks, kuriteo toimepanemise süsteemaatilisel. Esimesel juhul muutub kuriteo lihtkoosseis kvalifitseeritud koosseisuks üksnes kvantitatiivse tunnuse alusel - ainumääravaks on kuritegude korduv, vähemalt teistkordne toimepanemine. Seega, kui on toime pandud jätkuv kuritegu, on kvalifitseeritud kuriteokoosseis selle tunnuse järgi välistatud. Teisel juhul seob seadusandja kvalifitseeritud kuriteokoosseisu tekkimise kuriteo süsteemaatilise toimepanemisega. Seega sellest kohtuotsusest lähtuvalt ei iseloomusta kuriteo süsteemaatiline toimepanemine kuriteo toimepanemise kordi, vaid osutab samaliigilise kuriteo jätkuvale toimepanemisele. Leiti, et kuriteo süsteemaatiline toimepanek on rangelt järjekindel, pidevalt korduv tegevus. See osutab mingit liiki kuriteo jätkuvale toimepanemisele, püstitatud kuritegeliku eesmärgi etapiviisilisele realiseerimisele, kusjuures neid etappe seovad teatavad ühised sisemised tunnused.⁷⁰ Samuti on antud lahendis öeldud, et süsteemaatilise või vastutust raskendava koosseisulise asjaolu kehtestamisega on seadusandja osutanud sellele, et mõnda liiki kuriteo jätkuva, kuid samas süsteemaatilise iseloomuga toimepanek on sedavõrd ohtlikum, et seda tuleb käsitleda KrK eriosa vastava paragrahvi eri lõikes, kehtestades sellise tegevuse eest rangema karistuse.

J. Sootak on leidnud, et riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses nr. 3-1-1-22-97 on kahetsusväärsel kombel segi aetud süsteemaatiline tegu kui korduva kuriteo vorm (selle kvalifitseeritud vorm) ning jätkuv tegu kui süüteotüüp, mis välistab korduvuse ja seega ka süsteemaatilise.⁷¹

⁶⁹ P. Pikamäe. Eesti karistusõigus: XX sajandi reformidest Euroopa Liidu karistusõiguse sünnini. 2013, lk 3. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/1581/Ettekanne%20konverents%20okt%202013-2.pdf> (15.04.2014).

⁷⁰ RKKKo nr 3-1-1-22-97.

⁷¹ J. Sootak. Korduv pisivargus ja süsteemaatiline vargus. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus asjas 3-1-1-36-07. - Juridica VII/2008, lk 508.

Karistusseadustikust, mis jõustus 01.09.2002, enam süstemaatilisust seaduse üldosast ei leia. Karistusseadustikus on süstemaatilisus kui tegevus otsese tunnusega ära toodud kahes eriosa paragrahvis. Esimene neist on § 89, mis käsitleb süstemaatilisel viisil või massiliselt ja riigi, organisatsiooni või grupi õhutusel või juhtimisel toimepandud inimõigustest ja -vabadustest ilmajätmist või nende õiguste ja vabaduste piiramist, samuti tsiviilelanike tapmist, piinamist, vägistamist, neile tervisekahjustuse tekitamist, nende sunniviisilise ümberasustamist, väljasaatmist, prostitutsioonile sundimist, neilt alusetult vabaduse võtmist või muud väärkohtlemist⁷². Tegude toimepanemine süstemaatiliselt eeldab väljatöötatud plaani või poliitikat, mis realiseerub vaadeldavas süütekoosseisus nimetatud korduvates või jätkuvates süütegudes.⁷³ See tähendab, et süstemaatilisuse puhul ei ole teod juhuslikud, vaid toime pandud kindla süsteemi ja plaani alusel. Süstemaatilisust puudutab veel KarS § 235³, mille koosseis kujutab endast politseiametniku või tegevvälase süstemaatilist mõjutamist teenistuskohustuste täitmata jätmisele eesmärgiga kahjustada Eesti Vabariigi iseseisvust ja sõltumatust või territoriaalset terviklikkust.⁷⁴ Nendes eriosa paragrahvides on süstemaatilisuse puhul tegemist põhikoosseisu tunnusega, ilma milleta ei ole süütekoosseis täidetud. Tegemist on korduvate või jätkuvate osategudega, mis on toime pandud süstemaatiliselt. Sellisel juhul omab süstemaatilisus sarnaselt korduvusele tähendust vaid selle süütekoosseisu tasandil, mille täitmiseks on korduvaid või jätkuvaid osategusid vaja. Osategude kordumine ja jätkumine kui süütekoosseisu element ei ole käsitletav süstemaatilise süüteona.

Süstemaatilise tegevuse näitena saab veel tuua KarS § 344 sätestatud dokumendi, pitsati ja plangi võltsimise, kus tegevus võib olla süstemaatiline kui isik võltsib näiteks varalise kasu saamise eesmärgil 200 metsa raieõiguse ostudokumenti. Selline tegevus registreeritakse kõik ühe kuriteona. Süstemaatilisest tegevusest saame rääkida ka isikuvastaste süütegude puhul, näiteks karistusseadustik § 122 sätestatud piinamise puhul. Piinamise objektiivne koosseis on sisuliselt antud viitelisena ning seisneb KarS § 121 (kehaline väärkohtlemine) koosseisule vastavate tegude korduvates või kestvas toimepanemises. Riigikohus on leidnud, et piinamise kvalifitseeritavad tunnused on võimalik täita kahel viisil. Esiteks, kui tegu on ühekordse piinava käitumisaktiga, mis tekitab tavalisest oluliselt suuremat füüsilist valu ja kannatusi. Teiseks pikema perioodi kestel üksikutest vägivallatetest, kuid ajaliselt üksteisega tihedalt

⁷² Karistusseadustik. - RT I, 26.02.2014, 6. § 89

⁷³ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 89 komm 4.1.

⁷⁴ Karistusseadustik. - RT I, 26.02.2014, 6. § 235³

seotud tegudest moodustuva piinava situatsiooni loomine.⁷⁵ See tähendab, et piinamise koosseisu täitmiseks on vajalik järjepidevus, so ühe ja sama kannatanu korduv või kestev kehaline väärkohtlemine. Korduvad löögid või muud vägivaldteod, mis on hõlmatud ühtsest tahtlusest ja toime pandud vahetult üksteisele järgnevatena (kestev vägivald), tuleb samuti subsumeerida piinamisena.⁷⁶ Võib öelda, et piinamise puhul võib olla tegemist nii korduva, süstemaatilise või jätkuva tegevusega.

Süstemaatilisust piinamise puhul on Riigikohus vaadanud lahendis nr. 3-1-1-109-01, milles on leitud järgnevat. A.L. kasutas kannatanu suhtes vägivalda süstemaatiliselt, üksikkordadel aga pikema ajavahemiku jooksul, lüües teda erinevatesse kehapiirkondadesse ning tõugates teda vastu toas asetsevaid esemeid. Esimese ja teise episoodi vahel oli 4 aastat, teise ja kolmanda episoodi vahel aga 3 aastat. Riigikohus leidis, et sellisel juhul ei saa rääkida ühtsest tahtlusest kannatanu süstemaatilisel piinamisel. Seega on süstemaatilisuse hindamisel oluline ajaline faktor ja erinevate tegude toimepanemine.

Kui sama isikut on kehaliselt väärkoheldud kolmel või enamal korral, siis menetluspraktikas käsitletakse tegu siiski jätkuva süüteona ja kvalifitseeritakse piinamisena. Samuti registreeritakse selline jätkuv piinamine ühe kuriteona.

Kriminaalasjas nr 1-08-7793 märkis Harju Maakohus, et süüdistatav pani lühikese ajavahemiku jooksul toime kuus rasket esimese astme kuritegu – röövimist. Tegemist oli süstemaatilise käitumisega rahaliste vahendite hankimise eesmärgil – röövimine oli isiku alatise sissetuleku allikas. Riikliku süüdistajaga soostuvalt märkis kohus, et tegemist on sisuliselt väljakujunenud kuritegeliku käitumisharjumusega, mis teeb mõistetava karistuse juures iseäranis kaalukaks õiguskorra kaitsmise huvide argumendi.⁷⁷

⁷⁵ RKKKo nr. 3-1-1-109-01, p 6.2.

⁷⁶ TLRo 1-05-107.

⁷⁷ TLRo 1-08-7793, p 24.

3.2 Süstemaatilise süüteo mõiste

Süstemaatilise süüteo mõiste käsitus on varasematest lahenditest ära toodud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses nr. 3-1-3-9-00, milles on kohtukolleegium asunud seisukohale, et süstemaatiliselt toimepanduks saab pidada üksnes sellist kuritegu, mis koosneb vähemalt kolmest episoodist, kuna kaks süüteo episoodi moodustavad korduvuse.⁷⁸ Rapla Maakohtu otsuse kohaselt raiusid H. M. ja A.R. M.T. organiseerimisel ebaseaduslikult ajavahemikul 1996. a. novembrist kuni 1997. a. märtsikuuni Tammiku talu metsas kokku 2438 kasvavat puud ning viimasel eraldusel raius M.T. 1998. a. jaanuaris veel 171 puud. Riigikohtu hinnangul ei nähtu kohtuotsusest, kas märgitud perioodidel teostati ebaseaduslikku metsaraiet süüdistatavate poolt ühekordselt, korduvalt või oli tegemist jätkuva kuriteoga. Nimetatud asjaolud omavad aga olulist tähtsust kohtualuste tegevuse õigel kvalifitseerimisel. See otsus on siinkohal heaks näiteks, miks on vajalik erinevaid süüteotüüpe eristada ja neid õigesti hinnata. Ometigi ei võimalda eelpool toodud otsustes kirjeldatud tunnused üheselt jätkuva ja süstemaatilise süüteo vahel vahet teha.

Kehtivas karistusseadustikus on süstemaatilise süüteo puhul tegemist eestkätt korduva kuriteo kvalifitseeritud vormiga KarS § 199 lg 2 p 9 tähenduses, mis lisati KarS-i seadusemuudatusega 2008 aastal. Sellega toodi Eesti karistusõigusesse süstemaatilise süüteo mõiste, mis tähendab süüteo toimepanemist kolm või enam korda. Nagu näha eelnevalt toodud kohtulahendist, oli antud mõiste praktikas juba varasemalt kasutuses, ehkki KarS seda seni ei kasutanud. Kaasaegse kohtupraktika kohaselt peab süstemaatilise süüteo jaoks olema toime pandud kolm erinevat tegu, mis peavad olema omavahel sisuliselt seotud ja ajaliselt lähestikku. Seega süstemaatilise süüteo puhul on tegemist teopaljususega. Antud töö seisukohalt vaatlen süstemaatilisi süütegusid varavastaste süütegude näitel.

⁷⁸ RKKKo nr 3-1-3-9-00, p 5.3.

3.3 Süstemaatilised varavastased süüteod

Süstemaatilisest süüteost saame rääkida varavastaste süütegude puhul, eestkätt just varguseid silmas pidades. Teada on tõsiasi, et vargused on Eestis kõige levinumad kuriteod. Antud töö seisukohalt on oluline rääkida vargustest alates karistusõiguse reformist (mille kõige olulisem sündmus oli karistusseadustiku kehtima hakkamine 2002. a.). Selleks, et saaksime antud teemast rääkida, tuleks esmalt vaadata, mis on varavastane süütegu väheväärtusliku asja või varalise õiguse vastu KarS § 218 mõttes ning mis on võõra vallasasja äravõtmine selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil KarS § 199 mõttes. Väheväärtuslikuks asjaks või väheoluliseks varaliseks õiguseks loetakse asja või õigust, mille rahaline väärtus ei ületa kahtekümmend miinimumpäeva määra või mille kahjustamisel KarS §-des 203, 204 ja 206 sätestatud juhtudel ei põhjustatud olulist kahju. KarS § 218 puhul on tegemist eriosas välja toodud väärteokoosseisuga. KarS § 199 lg 1 ja § 218 lg 1 alusel süüks arvatavaid tegusid eristab ainuüksi see, millise teoobjekti vastu on antud tegu suunatud (rahaline väärtus üle või alla 20 miinimumpäeva määra). Teisisõnu öeldes tähendab see seda, kui varastatu väärtus on näiteks üksnes 10 eurot, on õiguslikus mõttes tegemist ikkagi vargusega, kuigi see kvalifitseeritakse KarS § 218 lg 1 järgi väärteona. Samuti on Riigikohtu kriminaalkolleegium enda praktikas korduvalt selgitanud, et puudub selline asi nagu „varavastane süütegu väheväärtusliku asja vastu“, vaid et tegemist on väheväärtusliku asja vastu toimepandud varguse, kelmuse või omastamisega.⁷⁹ Vargus KarS § 199 lg 1 mõttes kujutab endast võõra vallasasja äravõtmist selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil ja vargusena kvalifitseeritakse tegu, mille objektiks on rahaline väärtus üle 20 miinimumpäeva määra. KarS § 199 puhul on tegemist kuriteokoosseisuga.

Varavastane süütegu väheväärtusliku asja vastu KarS § 218 mõttes on oma sisult väikesüütegu, kus tekitatud kahju või varastatu väärtus ei ole suur. Enamjaolt siiski on väheväärtuslike asjade varguste näol tegemist nn pisivargustega, mis on toime pandud kas kaubanduskeskustest või muudest avalikest kohtadest. Toimepandud süüteod on jäänud tihtipeale katse staadiumisse - siinkohal ei saa rääkida süüteo toimepanemisest loobumisest, vaid varguse toimepannud isik või isikud on vahetult peale varguse toimepanemist kinni peetud varastatud kaubaga, mis on siis kas rikitud või rikkumata.⁸⁰ Samuti on KarS § 218 lg 1

⁷⁹ TLRo 1-10-10481.

⁸⁰ K. Puiestee. Karistusseadustiku § 199 lg 2 p 9 alusel ajavahemikul 2008-2011 lihtmenetluse korras jõustunud maakohtu otsuste analüüs ja karistuspraktika võrdlus. - Bakalaureusetöö. Tallinn: TÜ õigusteaduskond 2013, lk 9.

sõnastuses ära toodud, et tegu ei kvalifitseerita selle sätte järgi juhul (isegi kui teobjektiks on asi, mille väärtus jääb alla 20 miinimumpäeva määra), kui tegemist on süstemaatilise vargusega. Teisisõnu tähendab see, et KarS § 218 puhul ei ole tegemist iseseisva varavastase süüteo koosseisuga, vaid selle koosseis on viitelise iseloomuga käsitatav KarS 13. peatüki (varavastased süüteod) suhtes üldosa sättena, olles varavastaste süütegude põhikoosseisude privilegeering.⁸¹ Seega on antud väärteokoosseis delikti iseloomu poolest viiteline koosseis, mis osutab 13. peatüki koosseisudele. Riigikohus leidis oma otsuses nr. 3-1-1-116-02, et KarS § 218 lg 1 ei näe ette sellist iseseisvat süüteokoosseisu nagu varavastane süütegu väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu, vaid sätestab vastutuse näiteks varguse, omastamise ja muu varavastase süüteo (välja arvatud röövimine ja väljapressimine) eest, mis on suunatud väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu.⁸² Leiti, et isiku tegu vastab varguse katsele, mis on suunatud väheväärtusliku asja või väheolulise varalise õiguse vastu (KarS § 218 lg 1). Kui toime on pandud juba kaks väärtegu KarS 218 lg 1 mõttes, siis tuleb see kvalifitseerida korduva kuriteona KarS § 199 lg 2 p 4 järgi.

Kehtivas õiguses saame rääkida ka sellisest juhust, kui toime on pandud kolm või enam KarS § 218 lg 1 või KarS § 199 lg 1 sätestatud süütegu. Sellisel juhul kvalifitseeritakse tegu süstemaatilise vargusena KarS § 199 lg 2 p 9 mõttes, millel peatun pikemalt järgnevas peatükis.

3.3.1 Süstemaatiline vargus

Süstemaatilise varguse mõiste on seotud varem toimepandud vargustega. Varasemalt⁸³ moodustas korduv pisivargus korduvuse KarS § 199 lg 2 p 4 järgi, omamata tähtsust, mitu korda tegu toime pandi ja millise aja jooksul. Tähtis oli teo lõige 2 punkt 4 järgi kvalifitseerimisel vaid see, et isik oleks varasemalt toime pannud varguse, röövimise või omastamise. Tähtsust ei omanud, kas isik oli selle eest varem süüdi mõistetud või mitte. Vajalik oli lihtsalt vähemalt kahe erineva teo olemasolu, millest üks pidi olema ajaliselt toime pandud enne teist.

⁸¹ J. Sootak (viide 71), lk 507.

⁸² RKKKm nr. 3-1-1-116-02, p 5.

⁸³ Enne 19.06.2008 redaktsiooni RT I, 2008, 33,199, millega lisati paragrahvi 199 lõikele 2 punkt 9 (süstemaatiline vargus) ja muudeti paragrahvi 218 lõige 1 sõnastust.

Viimastel aastatel on väga aktuaalseks muutunud süstemaatiline pisivargus, mis kujutab endast korduvat KarS § 218 õigusrikkumist, mida käsitletakse alates kolmandast korrast süstemaatiliseks. See tähendab, kui isik on teatud aja jooksul viimasest määratud karistuse täitmisest toime pannud uue KarS § 218 õigusrikkumise, alustatakse tema suhtes kriminaalmenetlust KarS § 199 lg 2 p 9 alusel. Olulised on süstemaatilise varguse puhul Riigikohtu poolt välja toodud eeldused – ajaline kriteerium ja tegude vaheline sisuline seos, millel peatun pikemalt järgnevates alapeatükkides. Pole oluline, kas isikut on eelnevalt varguste eest karistatud vääriteokorras või kriminaalkorras. Samuti pole süstemaatilise varguse jaoks oluline, kas isik on varasemate varguste eest süüdi mõistetud (õiguslik retsidiiv) või on need tuvastatud alles ühes menetluses (faktiline retsidiiv). Süstemaatilise varguse võivad moodustada nii kuriteod kui ka vääriteod. See tähendab seda, kui isik paneb toime kaks pisivargust, mille objektiks on rahaline väärtus alla 20 miinimumpäeva määra (vääriteod) ja ühe varguse, mille objektiks on rahaline väärtus üle 20 miinimumpäeva määra (kuritegu), siis need kolm süüteoepisoodi võivad moodustavad KarS § 199 lg 2 p 9 mõistes varguse, mis on toime pandud süstemaatiliselt. Süütegude vaheline ajavahemik ehk ajaline kriteerium ei ole süstemaatilisuse moodustumiseks oluline, kuid ei saa olla samas väga pikk. Kui isik on varem karistatud korduva varguse eest KarS § 199 lg 2 p 4 järgi, võib teda vastutusele võtta punkti 9 alusel nii uue kuriteo kui ka vääriteo eest. Süstemaatilise varguse puhul on alati tegemist korduva vargusega, mis aga neeldub süstemaatilisuses ning isiku tegu subsumeeritakse ainult KarS § 199 lg 2 p 9 järgi.⁸⁴

Süstemaatilisest vargusest saame Eesti karistusõiguses rääkida alates 28. juulist 2008 aastast ja siinkohal teen ülevaate, miks see nii on.

Varasemalt läks § 218 teistkordne rikkumine kirja kuriteona, mis kasvastas aga kuritegude üldarvu. 2006. aastal pisivarguste osakaal Eestis vähenes, kuid tõusis peaaegu kahekordseks 2007. aastal, mil 15.märtsi 2007 .a. seadusemuudatuse ja Riigikohtu praktikas kujunenud olukorra järgi subsumeeriti alla 1000 krooni⁸⁵ maksva asja vargus ehk pisivargus KarS § 218 järgi vääriteoks.⁸⁶ Teisisõnu antud seadusemuudatusega dekriminaliseeriti KarS § 218 korduvrikkumine, mis muutus kuriteost vääriteoks.⁸⁷ 2007. a. jooksul pani 1550 isikut

⁸⁴ J. Sootak (viide 71), lk 509.

⁸⁵ Kuni 1. jaanuarini 2011 kehtis Eesti Vabariigis maksevahendina Eesti Kroon. 1000 krooni on 63,91 eurot.

⁸⁶ J. Sootak (viide 71), lk 508.

⁸⁷ Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduse seaduse muutmise seadus. 15. märts 2007. - RT I 2007, 13, 69.

korduvalt toime alla 1000 kroonise väärtusega asja varguse. Kokku panid need isikud toime 6100 väärtegu ning ligi viiskümmend isikut jäid nn pisivargustega vahele viisteist korda ja rohkem.⁸⁸ 26. märtsis 2008. a. on õiguskomisjon seletuskirjas karistusseadustiku muutmise eelnõu juures leidnud, et seoses 15. märtsil 2007. a. jõustunud karistusseadustiku § 218 muudatustega kasvas korduvate pisivarguste hulk ja nende toimepanijate kindlus, et pisivarguse toimepanemine ei too kaasa kriminaalkaristust.⁸⁹ Leiti, et väärteokaristused korduvate pisivaraste suhtes pole täitnud oma eripreventiivset eesmärki.

2008. a. pisivarguste osakaal küll vähenes, kuid mitte märgatavalt. 28. juuli 2008. a. jõustunud seadusemuudatusega muudeti süstemaatiline pisivargus uuesti kriminaalkorras karistatavaks.⁹⁰ See tähendab, et kriminaliseeriti taas varavastased süüteoed väheväärtusliku asja (väärtus alla 1000 krooni) või varalise õiguse vastu, mis on toime pandud süstemaatiliselt, so alates kolmandast korrast, olenemata asja väärtusest. Sellisel juhul alla 1000 krooni (63,91 eurot) varastatu korral ei järgne enam karistus väärteokorras, vaid alustatakse kriminaalmenetlust. KarS § 199 lõikele 2 lisati uue punktina 9. punkt, mis näeb ette vastutuse süstemaatiliselt toime pandud varguse eest. Samuti lisati antud seaduseelnõuga KarS § 218 lõikesse 1 tunnus „süstemaatiline vargus“, millega välistatakse süstemaatilise varguse subsumeerimine antud paragrahvi järgi väärteoks.⁹¹ Need seadusemuudatused tingisid selle, kui korduv pisivargus jäi väärteoks, oli väärteigusid rohkem, samas kui korduv ehk süstemaatiline pisivargus muutus taas kriminaalkorras karistatavaks, siis väärtegude osakaal langes ja kriminaalkorras karistatavate korduvpisivarguste osakaal tõusis.⁹² Selle seadusemuudatusega toodi Eesti karistusõigusesse tagasi süstemaatilisuse mõiste, mis oli teoorias ja praktikas juba varem välja kujunenud, aga mida karistusseadustik ei kasutanud. Alates sellest ajast on võimalik rääkida kolme varguse süsteemist kui varguse iseseisvast kvalifitseeritud koosseisust KarS § 199 lg 2 p 9 mõistes.

Praegusel hetkel toimib süstemaatiline vargus kohtueelses menetluses selliselt, kui isik tabatakse näiteks pisivarguse toimepanemiselt ja menetluse käigus selgub, et ta on eelnevalt toime pannud veel samalaadseid varguseid ning need on süstemaatilised, siis väärtoemenetlus

⁸⁸ Riigikogu muutis süstemaatilise pisivarguse kuriteoks. Riigikogu pressiteade 19.06.2008. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/index.php?id=50699> (7.04.2014).

⁸⁹ Seletuskiri karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu juurde (viide 32).

⁹⁰ Karistusseadustiku muutmise seadus. 28. juuli 2008. - RT I 2008, 33, 199.

⁹¹ J. Sootak (viide 71), lk 508.

⁹² M. Klein, M. Põldar. Pisivargused 2009. aasta alguses. Tallinn: Politseiamet 2009, lk 6.

lõpetatakse ja kõiki neid episoode menetletakse koos ühes kriminaalmenetluses. Samuti ühe võimalusena kasutatakse kohtueelses menetluses sellist varianti, et kontrollitakse isiku varasemaid karistusi ja kui selgub, et tegemist on süstemaatilise vargusega, alustatakse kohe viimase episoodi põhjal kriminaalmenetlust.

3.3.2 Süstemaatiline vargus kohtupraktikas

Süstemaatilise varguse mõistet on Riigikohtu kriminaalkolleegium oma praktikas sõnaselgelt käsitlenud vaid korra ning seda kohtuasjas nr. 3-1-1-87-08.⁹³ Riigikohus on selles otsuses selgitanud süstemaatilist vargust selliselt, et isik peab olema toime pannud vähemalt kolm vargus ning sealjuures ei ole tähtis kas need üksikult subsumeerida KarS § 199 (kuriteo) või § 218 (väärteo) alla. Vajalik on, et isiku poolt toime pandud teod oleksid omavahel seotud, mis tähendab, et üksikud vargused moodustaksid teatud sisulise süsteemi.⁹⁴ Otsuse kohaselt on teod omavahel seotud eelkõige sellisel juhul, kui varastamine on kujunenud isikule elustiiliks, mis tähendab, et isik hangib sellisel viisil endale elatist ja see on talle püsivaks sissetuleku allikaks või sooritab isik süütegusid väljakujunenud harjumusest lähtuvalt. Otsuses on selgitatud, et süstemaatilise varguse kui iseseisva kvalifitseeritud koosseisu kasutusele võtmisega kehtestas seadusandja võimaluse võtta kriminaalvastutuse isikud, kes panevad sageli toime pisivargusi. Nende isikute hulk ühiskonnas leiti olevat ohtlikult suur ja sellepärast peeti vajalikuks luua seaduslik võimalus kohaldada neile kuni viie aastast vangistust.

Samas on riigikohus leidnud, et ei tohi segi ajada süstemaatilist vargust jätkuva vargusega, mil isik paneb toime vähemalt kaks tegu, mis on suunatud ühe ja sama objekti vastu, toime pandud ühise tahtlusega, suunatud ühtse kuritegeliku tagajärje põhjustamisele või eesmärgi saavutamisele ning teod on eraldatud üksteisest lühikese ajavahemikuga. Jätkuva teo puhul on tegemist õiguslikult ühe süüteoga ja see kvalifitseeritakse põhikoosseisu järgi.

Kohtupraktika kohaselt on süstemaatilise varguse hindamisel oluline hinnata eelkõige tegude

⁹³ P. Randma. Väheväärtusliku vallasasja süstemaatiline vargus KarS § 199 lg 2 p 9 tähenduses. Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi määrus kriminaalasjas 1-11-11324 (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses asjas 3-1-1-87-07 väljendatud seisukohtade osaline vastustamine). - *Juridica II/2013*, lk 140.

⁹⁴ RKKKo nr. 3-1-1-87-08, p 10.

vahelist sisulist süsteemi, mis esineb eelkõige juhul, kui varastamine on muutunud isikule eluviisiks. Samuti on kohtulahendite põhjal tähtis pöörata tähelepanu tegude vahelisele ajavahemikule ehk ajalisele kriteeriumile, mis ei ole viimaste lahendite põhjaloluline, kuid ei saa olla väga pikk. Seega võib ajalist kriteeriumit ja süstemaatilisust kui eluviisi käsitleda süstemaatilise süüteo eeldustena, mida uurin järgnevates alapeatükkides.

3.3.3 Ajaline kriteerium

Varasemalt väljakujunenud menetlus- ja kohtupraktika kohaselt piisas süstemaatilise varguse puhul isiku suhtes süüdimõistva otsuse tegemiseks kolme varguseepisoodi toimepanemisest ühe aasta jooksul. Õiguskirjandusest võib leida seisukoha, et süstemaatilise süüteo võivad moodustada nii väärteod kui kuriteod. Episoodide vaheline ajavahemik ei ole süstemaatilisuse moodustamiseks oluline, kuid ei saa olla väga pikk (nt mitte üle aasta).⁹⁵ Uuemates väljaannetes sellist ajalist kriteeriumit enam toodud ei ole, vaid on öeldud, et ajavahemik ei ole küll oluline, kuid ei saa siiski olla väga pikk.⁹⁶ Järgnevalt annan ülevaate, millest selline muudatus tekkinud on.

Riigikohtu otsuses nr. 3-1-1-87-08 on leitud, et süütegude vaheline ajavahemik iseenesest ei ole süstemaatilisuse moodustamiseks oluline. Tartu Ringkonnakohus on kriminaalasjas nr. 1-11-11324 tehtud määruses välja toonud, et selle seisukohaga saab nõustuda vaid osaliselt ja leidnud, et ajaline kriteerium omab kindlasti tähendust juhul, kui toimepandud vargus oleks eraldivõetult kvalifitseeritav vaid KarS § 218 järgi väärteona.⁹⁷ Samuti on antud määruses märgitud, et ka praktikas rõhutatakse kehtvalt ajaperioodi tähtsust, mille kestel (pisi)vargused toime pannakse ning viidatakse õiguskirjanduse seisukohale, et kolm (väheväärtusliku asja) vargust peavad leidma aset ühe aasta jooksul. Ringkonnakohus leidis, et antud ajaline kriteerium, mille kestel kolm varavastast süütegu väheväärtusliku asja vastu toime pannakse, on praktikas sisuliselt täielikult tõrjunud kõrvale Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses nr. 3-1-1-87-08 esitatud nõude, et need episoodid peavad moodustama teatud sisulise süsteemi

⁹⁵ J. Sootak. Varavastased süüteod. 2., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009, lk 40.

⁹⁶ J. Sootak, M. Karjak. Varavastased süüteod. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, lk 36.

⁹⁷ TRRm 1-11-11324, p 6.3.

varastamise kui nn elustiili tähenduses.⁹⁸ Seni oli seega aktsepteeritud seisukoht, et saaks rääkida süstemaatilise sülleest, peavad kolm episoodi mahtuma ühe aasta sisse.

Riigikohus leidis, et raske on rääkida varavastase sülleto toimepanemisest, mis on enda olemuselt isikule elatiseks või püsivaks/alatiseks sissetulekuallikaks, kui isik tabatakse 12 kuu jooksul kolmel korral vähem kui 64 eurot maksva vallasasja varguselt. Sellisel juhul ei ole lihtsalt võimalik vaadelda sellist tänapäevases mõistes küllalt väikest summat ühe aasta jooksul isiku elatiseana. Ei ole võimalik järeldada, et isik elatub sellest, mida ta varastab, kui ühe aasta jooksul on toime pandud kõigest kolm tegu. Ringkonnakohtu hinnangul pidi see aeg (12 kuud) olema märkimisväärselt lühem ja kohtukolleegium leidis süstemaatilisusest saab ajalise kriteeriumi tähenduses rääkida juhul, kui need kolm väheväärtusliku vallasasja vargust on pandud toime 6 kuu, so poole aasta kestel.⁹⁹ Ringkonnakohus viitas selle kinnituseks jällegi Riigikohtu lahendile nr. 3-1-1-87-08, milles tuvastati süstemaatilisus tegude suhtes, mis olid pandud toime vähem kui nelja kuu kestel. Samuti jäadi seisukohale, et kolm sülleto episoodi peavad moodustama teatud sisulise sülleto, mis reegeljuhtumil peaks moodustama välise vaatluse alusel isikule elatise või püsiva/alatise sissetulekuallika. Seda käsitlen põhjalikumalt järgnevas peatükis, süstemaatilisus kui eluviis.

23. aprillil 2012 aastal tegi Tartu Maakohus otsuse, milles tunnistas R.V., isikuna, kes on aasta jooksul korduvalt toime pannud vargusi, süüdi süstemaatiliselt toime pandud katses võtta ära võõras vallasasi selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil. Antud otsuses märgiti, et vargus on süstemaatiline KarS § 199 lg 2 p 9 mõttes, kui see on toime pandud vähemalt kolmandat korda lühema ajavahemiku jooksul. R.V. oli toime pannud kolm väheväärtusliku asja varguse katsed 10 kuu jooksul ning kohus otsustas, et R.V. toime pandud tegu on õigesti kvalifitseeritud süstemaatilise varguse katseks. R.V. vaidlustas apellatsioon korras antud maakohtu otsuse ja taotles enda õigeksmõistmist. Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 17. augusti 2012 aasta määrusega maakohtu otsus tühistati ning kriminaalasjas lõpetati menetlus põhjendusega, et süüdistuses kirjeldatud tegu vastab väärteo tunnustele.¹⁰⁰ Ringkonnakohus väljus apellatsioon piiridest, viidates, et maakohus pole õigesti kohaldanud materiaalõigust. Määruses väljendatud seisukohtade järgi saab süstemaatilisusest KarS § 199 lg 2 p 9 mõttes rääkida üksnes sellisel juhul, kui isik paneb

⁹⁸ TRRm 1-11-11324, p 7.

⁹⁹ TRRm 1-11-11324, p 7.1.

¹⁰⁰ TRRm 1-11-11324.

kuue kuu jooksul toime vähemalt kolm KarS § 218 lg 1 sätestatud väärtegu. Seega võeti praktikas omaks Tartu Ringkonnakohtu määruses kriminaalasjas nr. 1-11-11324 toodud nõ lühendatud ajaline kriteerium, mille tulemusel kitsendati oluliselt KarS § 199 lg 2 p 9 kohaldamisala.

Kõige värskemast süstemaatilist vargust puudutavas Riigikohtu otsuses on asutud aga seisukohale, et süütegude vaheline ajavahemik iseenesest ei ole süstemaatilise moodustamiseks oluline. Kriminaalkolleegium leiab, et teo subsumeerimisel KarS § 199 lg 2 p 9 alla ajalisele faktorile iseseisva õigusliku tähenduse omistamine ei oleks õiguslikult põhjendatav ega ka vajalik. Puudub igasugune mõistlik selgitus, miks peaks varguse süstemaatilise hindamisel olema õiguslikult siduv 12 kuud, kuus kuud, üks kuu või üks päev. Sellise range kriteeriumi tunnustamise korral võib tekkida praktikas olukordi, kus süütegude tehiolud ja neist nähtuv isiku eluviis ei jäta vähimatki kahtlust, et isik hangib vargustega endale elatist, ent ajalise kriteeriumi ületamine näiteks ühe päeva võrra vabastaks ta kriminaalkaristusest. Riigikohus on leidnud, et sellises olukorras võib tekkida situatsioon, kus isikud hakkaksid ajaliselt nn arvet pidama ja oma tegevust teadlikult planeerima.¹⁰¹ Kohtukolleegium selgitas, et ajalist faktorit peavad kohtud kindlasti hindama, kuid seda tuleb teha tegude sisemise seose analüüsi juures. Ajavahemik, mille jooksul vaadeldavad teod toime pannakse, võib toetada süütegude nn ühtset käekirja. Teisalt ei ole võimatu, et ka ühe päeva jooksul toime pandud kolm või enam vargust võivad erineda tehioludelt nii oluliselt, et sisemist seost ei ilmne. Siit nähtub, et ajalisele faktorile ei saa omistada iseseisvat õiguslikku tähendust teo kvalifitseerimisel KarS § 199 lg 2 p 9 järgi, kuid see on teiste tunnuste hulgas üks reaalne ja mõõdetav kriteerium, mille kaudu tuvastada tegude vaheline sisemine seos või selle puudumine.¹⁰²

Seega praeguse kohtupratika kohaselt ei oma ajaline kriteerium otseselt tähtsust, vaid kõige olulisem on süstemaatilise tuvastamisel hinnata süütegude vahelist sisemist seost. Kohtueelses menetluses lähtutakse aga endiselt valdavas enamuses ajalisest kriteeriumist ja juhul kui episoodid ei ole toime pandud 6 kuu jooksul, menetlust § 199 lg 2 p 9 järgi üldiselt ei alustata, vaid isikut karistatakse § 218 lg 1 järgi väärteokorras. Seda põhjendatakse peamiselt sellega, et ajalise kriteeriumi muudatusega langes süstemaatiliste varguste arv väga

¹⁰¹ RKKKm nr 3-1-1-66-13, p 7.

¹⁰² RKKKm nr 3-1-1-66-13, p 7.

palju. Kui 2011 aastal registreeriti 4115 ja 2012 aastal 3976 süstemaatilist vargust, siis 2013 aastal registreeriti kokku 2799 süstemaatilist vargust KarS § 199 lg 2 p 9 alusel, mida on ligikaudu 1/3 vähem kui 2011 aastal.¹⁰³ Sellega seoses vähenes oluliselt ka kriminaalpolitsei töökoormus süstemaatiliste varguste osas.

Ajalise kriteeriumi kui ühe süstemaatilise varguse eelduse eraldi hindamisest loobumisega käituti õigesti, kuna sellega esineb palju probleeme. Näiteks tuleb arvestada, et isik võib süütegude toimepanemise vahel kanda aresti. Tõusetub küsimus, kuidas ajalist kriteeriumit sellisel juhul hinnata? Näiteks kui isik paneb toime pisivarguse ja peab seejärel aresti kandma ning peale arestist vabanemist paneb isik toime uuesti kaks pisivargust. Kas sellisel juhul arvutatakse ajalist kriteeriumit otsast peale või hinnatakse seda enne aresti toimunud pisivargusest? Nendele küsimustele vastuse andmiseks on vajalik kohtute praktika. Samas kui kohtud on asunud hindama süstemaatilise varguse puhul tegude vahelist sisemist seost ehk isiku eluviisi, siis tekib küsimus, kas sellisel juhul saab ajast üldse lähtuda. Kokkuvõtteks võib öelda, et õigem on seega hinnata ajalist faktorit tegude sisemise seoses juures.

3.3.4 Süstemaatilisus kui eluviis

Riigikohus on otsuses nr. 3-1-1-87-08 leidnud, et lisaks vähemalt kolmene toime pandud vargusele on vajalik, et isiku poolt toime pandud teod oleksid omavahel seotud, st et üksikud vargused moodustaksid teatud sisulise süsteemi. Riigikohtu seisukoha järgi on teod omavahel seotud eelkõige sellisel juhul, kui varastamine on kujunenud isikule elustiiliks.¹⁰⁴ Seega saame tegude vahelise sisulise seoses puhul rääkida eelkõige isiku eluviisist. Tartu Ringkonnakohus on määruses kriminaalasjas nr. 1-11-11324 leidnud, et edasiselt toimepandud varguste omavahelise seotuse mõistet avades jõuab Riigikohtu kriminaalkolleegium selles lahendis sisuliselt süstemaatilisuse kui eluviisisüü sisustamiseni – raske on teisiti mõista seisukohta, mille kohaselt on toimepandud vargused omavahel seotud eelkõige juhul, kui nende toimepanemine on kujunenud isikule elustiiliks.¹⁰⁵

¹⁰³ Kogu Eesti kuritegevuse koondaruanne. 2010-2013 aasta andmed seisuga 02.01.2014. Arvutivõrgus: <https://politsei.ee/dotAsset/310307.pdf> (20.03.2014).

¹⁰⁴ RKKKo nr. 3-1-1-87-08, p 10.

¹⁰⁵ TRRm 1-11-11324, p 6.2.

Kohtute praktikast ilmneb see, et karistuse mõistmisel rõhutatakse kui isik paneb kuritegusid toime süstemaatiliselt elatusvahendite teenimise eesmärgil. Leitakse, et isik on kuritegeliku eluviisiga ja analüüs kinnitab, et kohus arvestab selle asjaoluga alati.¹⁰⁶ Seega tõusetub küsimus, kas teosüü kõrval võivad kohtud olla asunud hindama ka eluviisisüüd? Sellele küsimusele vastamiseks peaksime esmalt vaatama, mida kujutab endast teosüü ja mida eluviisisüü.

24. novembril 1933 võeti Saksamaal vastu Harjumuskurjategijate seadus, millega kehtestati ühtlasi käesoleva töö korduvuse hindamise osas mainitud teo õigusjärelmite dualistlik ehk kaksiksüsteem.¹⁰⁷ Selles seaduses toodud § 20 kohaselt võis kolmandat korda süüdi mõistetavale isikule kohaldada sunnitööd, kui tegude koguhinnangust ilmneb, et tegemist on ohtliku harjumuskurjategijaga. Karistus ei olnud tingitud enam üksnes teost, vaid isiku kuulumisest teatud kriminoloogilisse tüüpi.¹⁰⁸ Leiti, et karistamise aluseks ei pea enam olema konkreetsed teod, vaid isiku eluviis. Kui isikut karistatakse mitte konkreetse teo, vaid kindlasse isikutekategooriasse kuulumise eest, satub selline ülesehitus paratamatult vastuollu teosüü eeldusega, et isiku süü peab ilmema tema poolt toimepandud teos ning et süüettehede peab olema seotud selle teoga.¹⁰⁹ E. Mezger on välja pakkunud eluviisisüü teooria, mis pidi astuma senise teosüü kõrvale ja öelnud järgmist: „Tegija karistusõiguslik süü ei ole mitte ainult üksikteosüü, vaid ka kogu tema eluviisisüü, mis on tal lasknud korralikest inimestest eemale jääda“. Selline eluviisisüü hõlmab tegija kogu isiksuse, kogu tema „niisuguseks“ saamise oma ebaõige eluviisi tõttu ja on seega ehtne kurjategija karistusõiguslik kontseptsioon.¹¹⁰

Eesti õiguses tuleb isiku süü suuruse määramisel anda hinnang ainult nendele asjaoludele, mis on seotud süüteoga. Selleks tuleb arvestada üksnes teosüüd ning loobuda puhtisiksuselistest lisanditest (nn iseloomu-ja eluviisisüüst) ning mitte „värvida“ süüd preventiivsete kaalutlustega.¹¹¹ Sellega välditakse ühtlasi karistuse mõistmise asjaolude kahetisust ehk olukorda, kus ühte asjaolu, näiteks teatud isikuomadust arvestatakse süü juures kohtualuse

¹⁰⁶ M. Kruusamäe. Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas. Analüüs. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2012, lk 17.

¹⁰⁷ J. Sootak. Veritasust kriminaalteraapiani. Tallinn: Juura 1998, lk 199.

¹⁰⁸ J. Sootak. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 81.

¹⁰⁹ J. Sootak (viide 108), lk 82.

¹¹⁰ J. Sootak (viide 108), lk 82.

¹¹¹ J. Sootak. Sõber, kodanik, vastane ja vaenlane: Kellele on suunatud tänapäeva karistusõigus? - Akadeemia nr. 8, 2007, lk 1717.

kasuks, preventsiiooni juures aga tema kahjuks. Samas on selge, et süü piirides toimiv riik ei suuda kuritegevusele piisavalt reageerida, sest on midagi, mis jääb väljaspoole süü piirides tegutseva õigusemõistmise haardeulatust – isiku ohtlikkus. Karistusõiguses on karistuse mõistmise alused paigutatud §-s 56 kindlasse süsteemi, mille tipus on süü suurus. §-des 57 ja 58 on toodud kergendavad ja raskendavad asjaolud, mille loetelu on antud ammendavalt. Kui need asjaolud on ammentavalt määratud, siis ei saa süüd suurendavana arvestada mõnda muud asjaolu, mis ei sisaldu § 58 toodud raskendavate asjaolude seas.¹¹² Ometigi on kohtud asunud süü väljendamisel kasutama muid asjaolusid, mis näitavad teo etteheidetavuse määra, kuid ei sisaldu §-s 58. Riigikohtu kujunenud seisukoha järgi ei tuvastada süü suurust mitte §-des 57 ja 58 toodud asjaolude alusel, vaid vajaduse korral nendele lisaks.

Selleks, et anda vastust, kas teosüü kõrval on asutud hindama ka eluviisisüüd, tuleb vaadata kohtupraktikat.

Harju Maakohus mõistis 22. jaanuari 2013 a. otsusega R.I. süüdi (keda oli ka varem korduvalt karistatud varavastaste süütegude eest) väheväärtustliku asja varguse katses. Maakohus leidis, et varguste toimepanemine on muutunud R.I. elustiiliks ja seetõttu tuleb ta süüdi mõista süstemaatilise varguse eest. R.I. vaidlustas apellatsiooni korras maakohtu otsuse, viidates, et kohus on ebaõigesti kohaldanud materiaalõigust. Viidates väljakujunenud kohtupraktikale, leidis R.I. kaitsja, et mingisugusest väljakujunenud elustiilist ei saa R.I. puhul rääkida, kuna tema poolt varem toime pandud pisivargused on toime pandud üheksa kuu jooksul. Kaitsja märkis, et vargus võib olla KarS § 199 lg 2 p 9 kohaselt süstemaatiline vaid siis, kui vähemalt kolm süütegu on toime pandud kuue kuu jooksul. Tallinna Ringkonnakohus tühistas oma 11. märtsi 2013 .a. määrusega maakohtu otsuse ja kriminaalmenetlus R.I. suhtes lõpetati. Ringkonnakohus viitas, et viimase aja kohtupraktika on asunud toetama arusaama, et ajaline kriteerium on siiski nõutav ning isiku käitumine on süstemaatiline KarS § 199 lg 2 p 9 mõttes vaid siis, kui vaadeldavad teod on toime pandud kuue kuu jooksul. R.I. oli toime pannud kolm pisivargust 10 kuu jooksul, mis ringkonnakohtu sõnade kohaselt tähendas, et täitmata on kohtupraktikas omaksvõetud ajaline kriteerium 6 kuud. Samuti leidis ringkonnakohus, et R. I. tegudes ei ole mingit sisulist süsteemi ega omavahelist seost ja seetõttu ei saa rääkida väljakujunenud elustiilist ning viitas, et mõistlik oleks kui kohtupraktika arvestaks KarS § 199 lg 2 p 9 juures ka isiku erinevates kuriteoepisoodides varastatu väärtust ja tunnistaks

¹¹² J.Sootak. Kaks aastat karistusseadusikku – uus õigus ja uued probleemid? - Juridica I/2005, lk 43.

vaadeldava kuriteokoosseisu täidetuks, kui varastatud väheväärtuslike asjade väärtuste summa (olenemata episoodide arvust ja muude eelduste olemasolust) ületab KarS § 218 lg-s 2 sätestatud piiri - 64 eurot. Ringkonnakohtu määruse peale esitas määruskaebuse prokurör, kes leidis omakorda, et ringkonnakohtu kohaldas valesti materiaalõigust ning viitas, et varavastased süüteod on R.I. puhul muutunud elustiiliks ja et isiku harjumuste hindamisel ei ole varastatu väärtusel iseseisvat tähendust, kuna määravaks ei ole varastatu väärtus, vaid isiku suhtumine õiguskorda. Riigikohtu kriminaalkolleegium rahuldab määruskaebuse 20. juuni 2013 määrusega, millega tühistas Tallinna Ringkonnakohtu 11. märtsi 2013 a. määruse.¹¹³ Viidates varasemale lahendile nr. 3-1-1-87-08, leidis Riigikohus, et kuigi mõiste süstemaatiline tähendab mingi tegevuse ühtelugu, alailma või sageli tegemist, on selles otsuses siiski rõhutatud, et lisaks vähemalt kolmele vargusele tuleb tuvastada ka sisuline seos nende vahel. Kolleegium leidis, et süstemaatilise vargusega on tegu eelkõige siis, kui varastamine on kujunenud isiku elustiiliks. KarS § 199 lg 2 p 9 kontekstis tuleb elustiili mõiste sisustamisel arvestada iga üksikjuhtumi asjaolusid.¹¹⁴ Püsiva sissetuleku hankimine on eluviisi kindel tunnus, kus isik on motiveeritud toime panema uusi vargusi.

Eluviisi võimaliku tunnuseks on kolleegium vaadelnud ka olukorda, kus isikul on lihtsalt harjumus varastada. Need isikud ei varasta selleks, et ära elada, vaid selleks, et neil on lihtsalt nii kombeks. Sellesse kategooriasse paigutuvadki isikud, kes näiteks varastavad kauplustest ühel korral vaid paki kohvi, teisel korral pudeli õlut ja kolmandal korral CD plaadi.¹¹⁵ Kolleegium sedastab, et KarS § 199 lg 2 p 9 näeb ette kriminaalkaristuse ka nende isikute suhtes, kes harjumusest ja ühtelugu varastavad võõrast vara, sest varastamine tundub hetkel olevat mugavam ja kasulikum kui ostu eest tasumine. Kohtukolleegium on öelnud, et selliselt mitte toimimine annaks ühiskonnale väär signaali, et alailma sarnaste tehivoludega toime pandud õigusnormide rikkumise korral ei ole teo toimepanijal kriminaalkaristust vaja karta. Ta võib oma harjumuspäraselt eluviisi jätkata, riskides võimalusega saada karistatud vaid väärteo eest.¹¹⁶ Seega on Riigikohus viidanud siinkohal isiku ohtlikusele. Isik saab küll karistada, aga see ei ole piisav ning temalt võib oodata uute süütegude toimepanemist. Sellisel juhul osutuks riigi sekkumine karistusõiguse kaudu ebapiisavaks ja sisuliselt mõtetuks. Riigi ülesandeks on tagada ühiskonna liikmete turvalisus, mille all tuleks mõista seda, et puuduks

¹¹³ RKKKm nr 3-1-1-66-13.

¹¹⁴ RKKKm nr 3-1-1-66-13, p 6.2.

¹¹⁵ RKKKm nr 3-1-1-66-13, p 6.2.

¹¹⁶ RKKKm nr 3-1-1-66-13, p 6.2.

oht. Karistusõiguse ülesannete hulka kuulub peale õiglase karistuse kohaldamise ka turvalisuse tagamine.

Kokkuvõttes tühistas kolleegium ringkonnakohtu määruse ja saatis kriminaalasja ringkonnakohtule uueks arutamiseks, viidates, et otsustamaks teo vastavuse üle KarS §-de 199 lg 2 p 9 või § 218 lg 2 järgi, tuleb hinnata terviklikult süüsarvatud teo sisemist seost eelmiste asjassepuutuvate tegudega ning seejuures tuleb hinnata tegude tehiolusid, sh ka ajafaktorit ja isiku eluviisi, sh isiku harjumuslikku käitumist ning motiive.¹¹⁷

Kriminaalasjas nr 1-12-1058 asus Harju Maakohus seisukohale, et isikule tuleb mõista reaalne vangistus. Leiti, et isiku süü on suur. Varasemad karistused ei ole sundinud isikut hoiduma uutest süütegudest. Süüdistatava pikaajaline ja süstemaatiline varavastaste kuritegude toimepanemine kahjustab õiguskorra huvisid. Isiku eluviis näitab, et kellegi põhiseadusega tagatud omandi kaitse ei ole tegelikult tagatud, sest ta varastab elatusvahendite saamiseks.¹¹⁸

Praeguse kohtupraktika alusel ei saa teha järeldust, et oleks asutud hindama teosüü kõrval ka eluviisisüüd. Otsest järeldust, et kuritegelik eluviis oleks vaadeldav süü suuruse näitajana, lahendite põhjal teha ei saa. See, kus ja mida isik varastab, ei tõenda veel tema sellist eluviisi. Ei saa järeldada, et isik elab sellest ära, mida ta varastab. Kohtupraktikas käsitletakse kuritegelikku eluviisi vaid karistuse eripreventiivseid eesmärke prognoosides ja alternatiivse sanktsiooni korral vangistust kohaldades.¹¹⁹ Seega on tegemist ikkagi isiku teosüü, mitte eluviisisüü hindamisega. Eelkõige peab süstemaatilise süüteo puhul lähtuma isiku tegudest ja vaatama, kuidas see isikut iseloomustab, mitte tema käitumisest. Kokkuvõttes võib öelda, et eluviisi küll vaadatakse aga hinnatakse ikkagi tegu.

¹¹⁷ RKKKm nr 3-1-1-66-13, p 9.

¹¹⁸ Harju Maakohtu otsus kriminaalasjas nr. 1-12-1058.

¹¹⁹ M. Kruusamäe (viide 106), lk 17.

3.4 Süstemaatilisus karistusseadustiku uue redaktsiooni eelnõus

Uue karistusseadustiku eelnõuga plaanitakse lisada karistusseadustikku süstemaatilisus § 260¹ lg 1 punkti 1, mis puudutab Eestis ilma seadusliku aluseta viibivale välismaalasele töötamise võimaldamist. Kehtivas KarSis on § 260¹ lg 1 p 1 ära toodud, et süütegu on täidetud kui see on toime pandud järjestikuse 12 kuu jooksul vähemalt teist korda. See tähendab, et praegusel juhul on antud süüteo koosseis täidetud, kui tegemist on korduva rikkumisega. Tulevikus eeldab selle koosseisu täitmine vastavalt punktis 1 toodud kirjeldusele kolme või enama süüteo toimepanemist. Samuti plaanitakse lisada süstemaatilisus § 365¹ lg 1 ja § 365² lg 1, mille alusel plaanitakse lugeda kuriteoks ka mere saastamine süstemaatiliselt. Seda, kuidas ja mida hakatakse antud paragrahvide puhul süstemaatilise süüteo puhul hindama, pole hetkel veel teada. Teada on, et toime peab olema pandud vähemalt kolm tegu aga tekib küsimus, kuidas ja kas hakatakse hindama ajalist kriteeriumit?

Süstemaatilise varguse seisukohalt omab enim tähendust seoses uue redaktsiooniga see, et miinimumpäeva määra plaanitakse tõsta 3,2 eurolt 10 eurole, mis tähendab seda, et selle tõstmine mõjutab varavastaste süütegude kvalifitseerimist, kuna KarS § 218 järgi loetakse väärteoks varavastane süütegu väheväärtuslikuks asja või väheolulise varalise õiguse vastu, mille puhul kahju suurus ei ületa 20 miinimumpäeva määra. Seega uue seaduse kohaselt oleks KarS § 218 järgi uueks süüteo objektiks rahaline väärtus kuni 200 eurot. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika asekancler Kristel Siitam-Nyiri sõnade kohaselt viidaks kriminaliseerimise määra tõstmisega see samale tasemele, kus see oli karistusseadustiku kehtimahakkamisel. Nimelt kehtestati praegu jõus olev 3,2-eurone ehk 50-kroonine määr 2001. aastal, kui see moodustas miinimumpalgast, mis oli sel ajal 100 euro ringis, ühe kolmekümnekahendiku. Aastal 2013, kui miinimumpalk oli 320 eurot, oli see aga üks sajandik.¹²⁰

Süstemaatilise varguse kohaldamist KarS § 199 lg 2 p 9 mõttes see otseselt midagi ei muudaks, kuna selle kohaldamisel ei ole varastatu väärtus oluline. Eelnõu seletuskirjas on küll arvatud, et ei ole põhjust arvata, et miinimumpäeva määra tõstmine tooks kaasa varguste arvu kasvu. Samas on seletuskirjas analüüsitud, et kuivõrd pööravad vargad tähelepanu 64 euro piirile – kas püütakse süütegu toime pannes jätta juhtum väärteoks. Leiti, et isikud üldjuhul ei

¹²⁰ T. Loonet. Ministeerium: vargad väärteo ja kuriteo piiri ei arvesta. Postimees, 10.01.2014. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/2657618/ministeerium-vargad-vaarteo-ja-kuriteo-piiri-ei-arvesta> (27.04.2014).

jälgi varastatava vara väärtust sel eesmärgil, et tegu jääks väärteoks ja ei ületaks kuriteo piiri ning lisati, et isikud, kes oskavad ja tahavad sel moel arvestada vara väärtusega, on suurema tõenäosusega korduvad kurjategijad ning vastutavad pigem süstemaatilise varguse eest, mille juures ei ole varastatu väärtus oluline.

Tartu Ringkonnakohtu kohtunik Paavo Randma on omalt poolt välja pakkunud süstemaatilisuse hindamiseks ühe lisakriteeriumi. Selleks, et mõista isikut süüdi süstemaatilise vargana, peaks tema poolt eri episoodides varastatud vallasasjade summaarne väärtus ületama KarS § 218 lõikes 2 sätestatud 64 euro piiri, mis üldpõhimõttena peaks eristama kuritegu väärteost. Ta on leidnud, et muidu tekib olukord, kus kuritegu ei pane toime isik, kes kuue kuu jooksul sooritab kaks vargust, varastades kummalgi korral vallasasja väärtusega 30 eurot, küll aga isik, kes võtab võtab kuue kuu jooksul kolmel korral võõra vallasasja väärtusega 1 euro.¹²¹ Ta pakub välja, et seega võib, kuid ei pruugi olla kolme varguseepisoodi olemasolu teatud ajalises raamistikus piisav süstemaatilise varguse jaatamiseks. Selline lähenemine on huvitav ja praeguse ülekriminaliseerimise valguses küllalt aktuaalne.

¹²¹ P. Randma (viide 93), lk 140.

4. JÄTKUV SÜÜTEGU

4.1 Mõiste

Jätkuvat süütegu on Eestikeelne õiguskirjandus käsitletud juba Nõukogude ajast. I. Rebane on kirjutanud, et jätkuva kuriteo all mõeldakse sellist kuritegu, mille objektiivne külg koosneb vähemalt kahest, teineteisest teatava kitsama ajavahemikuga lahutatud, sama kuriteo tunnustega teost, mis oma kogumis moodustavad ühe kuriteo sellepärast, et nad olid suunatud sama objekti vastu, põhjustasid ühise kuritegeliku tagajärje ning olid toime pandud sama süüvormiga – kas kõik tahtlikult või kõik ettevaatamatuse tõttu.¹²²

Kaasaegses õiguskirjanduses pole jätkuva süüteo mõiste muutunud. Jätkuv süütegu on ühtselt tahtlusest kantud, reeglina ajaliselt lähedaste tegudega sama objekti vastu sarnasel viisil toimepandud süütegu.¹²³ Seega jätkuva süüteo objektiivne koosseis koosneb vähemalt kahest osateost, mis on teineteisest eraldatud teatud ajavahemikuga.¹²⁴ Sellise süüteo puhul ei käsitleta iga üksikut tegu järjest jätkuva tervikteo kontekstis iseseisvana, vaid osategudena ühest tervikteost. Oluline on seejuures tähele panna, et igas neist väliselt iseseisvas teos peavad realiseeruma kõik süüteo tunnused: koosseis, õigusvastasus ja süü.

Selleks, et tegemist saaks olla jätkuva süüteoga, peab seega olema võimalik osategude faktiline kordumine. Iga osategu eraldi peab seejuures täitma kogu süüteokoosseisu. Osategude faktiline kordumine eeldab omakorda vähemalt kahe osateo olemasolu, mis on seega samuti jätkuvusdelitki eelduseks.¹²⁵ Kirjanduses väidetakse, et jätkuvatest süütegudest saab rääkida ka erinevate koosseisude puhul. K. Kühn on öeldud, et jätkuva teo mõiste ühendab üheks õiguslikuks teoühtuseks mitmeid iseseisvaid kuriteokoosseise, mis kujutavad sarnast kuriteoliiki ja mitte ilmtingimata sama kuriteokoosseisu.¹²⁶ Seda juhul, kui teod on objektiivselt sarnased ja subjektiivselt kantud ühtselt tahtlusest. Selline väide tuleneb Saksa õigussüsteemist, mis aga meie õigussüsteemis ei ole kohaldatav. Eesti õiguses piirdub jätkuvus ühe süüteokoosseisuga ja kui täidetud on erinevad süüteokoosseisud, siis jätkuvusest rääkida ei saa.

¹²² I. Rebane. Nõukogude kriminaalõigus. Üldosa, õpetus karistusest 1. osa. Tartu: TRÜ 1971, lk 190.

¹²³ J. Sootak (viide 3), lk 122.

¹²⁴ J. Sootak. Süüteokoosseis: mõiste ja objektiivne koosseis. Tallinn: Juura 2003, lk 17.

¹²⁵ D. Ross. Continuing Offences. - Deakin Law Review Vol. 10 Issue 1, 2005, p 285.

¹²⁶ K. Kühn (viide 6), lk 507.

Jätkuva süüteo korral on objektiivses mõttes esmatähtis vaadeldavate tegude oluline sarnasus ja subjektiivselt ühtne tahtlus, mis võimaldab konkreetset üksiktegu vaadelda eelnenud, juba lõpule viidud süüteo jätkuna. Objektiivselt peab ühiselt hinnatavaid üksiktegusid siduma toimepanemise sarnasus. Siinkohal on samuti oluliseks hindamiskriteeriumiks keskmise objektiivse kõrvaltvaataja tavaline elukogemus. Sarnased on teod, kus asjade sarnase käigu juures realiseeritakse sama süüteokoosseis, rünnatakse sama õigushüve, ja need teod on omavahel teatud ajalises ning ruumilises seoses. Asjade sarnane käik ei tähenda seejuures seda, et üksiktegude toimepanemine peaks väliselt olema identne. Toimepanemise sarnasus peab esinema siiski üksnes süüteo peamistes tunnustes. Samuti peab jätkuvaid tegusid hõlmama ühtne tahtlus.¹²⁷ See tähendab, et teod peavad olema toime pandud sama süüvormiga – kas kõik tahtlikult või kõik ettevaatamatuse tõttu, mis täidab subjektiivse koosseisu. Süütegu ei saa lugeda jätkuvaks, kui üksikute käitumisaktide vahel pole orgaanilist seost ning mõni tegu on toime pandud tahtlikult, teine aga ettevaatamatuse tõttu. Jätkuvat tegu pole ka sellisel juhul, kui isiku teod on suunatud eri objektide vastu või on üksteisest pikema ajavahemikuga lahutatud. Eelnevast tulenevalt võib öelda, et jätkuvuse puhul on oluline osategude orgaaniline seotus ja ajaline lähedus ning objektiivselt iseseisvad osateod seob tervikuks isiku tahtlus ehk subjektiivne koosseis.

Seega on süüteo jätkuvus eraldi süüteotüüp, mis välistab nii korduvuse kui ka süstemaatilise, sest jätkuva süüteo korral (sama kehtib ka vältava süüteo puhul) on tegemist ühe, süstemaatilise korral aga vähemalt kahe erineva süüteoga.¹²⁸ Samuti välistab jätkuvus kogumi, tegemist on näivkogumi juhtumiga, mis tähendab, et kogum puudub. Üks jätkuva süüteo vorme võib olla ka tegevusetus ja selle puhul on probleemiks see, et kuidas hinnata, millal tegevusetus algas.

Küsimus, et kas tegemist on ühekordse teoga või jätkuva süüteoga, omab tähtsust karistuse määramisel ja süüteo aegumise seisukohalt. KarS § 10 on toodud, et tegu on toime pandud ajal, mil isik tegutses või oli õiguslikult kohustatud tegutsema. Süüteo aegumine tähendab, et pärast seda, kui süüteo toimepanemisest on möödunud teatud aeg (aegumistähtaeg), ei tohi kedagi süüteo toimepanemises süüdi tunnistada ega selle eest karistada.¹²⁹ Jätkuva süüteo

¹²⁷ TLRo 1-09-18162.

¹²⁸ J. Sootak (viide 71), lk 509.

¹²⁹ T. Pikamäe. Maksualased süüteod – millal võib maksu määramisega kaasneda karistus. Arvutivõrgus: http://www.eversheds.com/global/en/what/articles/index.page?ArticleID=en/global/Estonia/ee/TP_Maksualased_syyteod (14.04.2014).

aegumist käsitleb eriregulatsioon KarS § 81 lg 4, mille kohaselt arvutatakse jätkuva süüteo korral aegumise tähtaega viimase teo toimepanemisest. Karistuse määramisel on oluline, et osategusid ei hinnataks eraldi tegudena vaid jätkuva süüteo puhul ühe ühtse teona. Vastasel juhul võib juhtuda, et isikut karistatakse mitme teo eest, kuid tegelikkuses on toime pandud üks jätkuv tegu.

4.2 Liigid

Karistusõigus tunneb kahte liiki jätkuvaid süüteokoosseise. Ühe võimalusena on süüteokoosseis olemuslikult jätkuv, mis tähendab, et sellist süüteokoosseisu saabki realiseerida vaid jätkuva teoga. Peamiseks näiteks on siinkohal KarS § 122 piinamise koosseis, mida on ühe võimalusena võimalik käesolevas töös eelpool mainitult toime panna järjepidevalt ehk korduva või jätkuva tegevusena. Hindamaks, et kas tegemist on korduva või jätkuva tegevusega, tuleb vaadata tegusid, milleks on piinamise puhul § 121 kehalise väärkohtlemise korduv või kestev täitmine. Jätkuvusest piinamise koosseisus saame rääkida juhul kui § 121 sätestatud tegusid on toime pandud vähemalt kaks tükki ning need on suunatud sama objekti vastu ja toime pandud sama süüvormiga. Samuti peavad need teod olema omavahelises ajalises ja ruumilises seoses, vastasel juhul saame rääkida korduvatest tegudest, mitte jätkuvusest.

Teise võimalusena on jätkuvus vaid üks viisidest teatud nõuetele vastavaid süüteokoosseise realiseerida. Selliseid süüteokoosseise on KarSis mitmeid ja sellisel juhul ei väljendu süüteo jätkuvus seadusandja sõnastuses vaid ilmneb toimepanija teos.¹³⁰ Jätkuvusel kui süüteokoosseisu realiseerimise viisil on kaks eeldust. Üheks eelduseks see, et oleks toime pandud vähemalt kaks osategu ja teiseks eelduseks see, et oleks võimalik osategude faktiline kordumine, kusjuures iga osategu eraldi peab täielikult täitma süüteokoosseisu.

¹³⁰ K. Domaškina (viide 13), lk 12.

4.4 Jätkuvuse erinevus korduvast ja süstemaatilisest süüteost

Jätkuva teo puhul on tegemist õiguslikult ühe süüteoga ja see kvalifitseeritakse põhikoosseisu järgi. Jätkuva süüteo puhul on küll võimalik kõrvaltvaatajal nii ajas kui ruumis osategusid eristada, kuid õiguslikult subsumeeritakse need üheks tervikteoks.¹³¹ Kuna süstemaatilise puhul on tegemist korduva süüteo kvalifitseeritud vormiga, siis süstemaatilise võrdluses jätkuva süüteoga lähtun korduvast süüteost. Ainsateks erinevusteks võrreldes korduva süüteoga on süstemaatilise puhul see, et süstemaatilise süüteo korral peab isik vähemalt kolmel erineval korral tegutsema, mis tähendab, et toime peab olema pandud vähemalt kolm erinevat episoodi ehk kolm erinevat terviktegu, mis peavad olema omavahel sisuliselt seotud ja piisava ajalise lähestikusega (vt süstemaatilise süüteo juures ajalist kriteeriumit). Korduva süüteo puhul ei ole tegude omavaheline sisuline seotus ega ajaline lähestikkus oluline. Seega esimeseks oluliseks erinevuseks on see, et erinevalt korduv süüteost, mis eeldab vähemalt kahe teo olemasolu, on jätkuva süüteo puhul tegemist vaid ühe teoga.

Jätkuva süüteo puhul ühendab osateod üheks jätkuvaks teoks subjektiivne koosseis. Selle kohaselt peab jätkuva süüteo kõigil osategudel olema ühtne tahtlus, need peavad olema suunatud sama objekti vastu ning reeglina toimuma lühikese ajavahemiku jooksul.¹³² Seega teise erinevusena on jätkuva süüteo puhul vajalik süüteoobjekti samasus ja ühtse tahtluse olemasolu, mis ei ole korduvuse puhul nõutud.¹³³ Jätkuva süüteo puhul peab kahe osateo vahel oleva ajavahemiku jooksul esinema jätkuv püsiv tahtlus. Korduva süüteo puhul paneb isik toime aga erinevaid tegusid ja seega tekib tahtlus iga teo toimepanemisel uuesti.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et objektiivselt on nii korduva süüteo kui ka jätkuva süüteo puhul toime pandud erinevad osateod, mis aga jätkuva süüteo puhul on ühtse tahtluse tõttu vaadeldavad ühe ühtse tervikteona. Seega jätkuva süüteo eristamiseks korduvast süüteost tuleks eelkõige tuvastada, kas osategude puhul on tegemist ühtse tahtlusega või mitte. Nii korduva, süstemaatilise, jätkuva kui ka vältava süüteo puhul on tähtis aga teada, et kui seadus muutub teo toimepanemise ajal, kohaldatakse seadust, mis kehtis teo lõpuleviimise ajal, olenemata sellest, kas uus seadus kergendab või raskendab karistust.¹³⁴

¹³¹ Jüri Ilvest eriarvamus RKKK otsuses nr. 3-1-1-87-08.

¹³² K. Domaškina (viide 13), lk 14.

¹³³ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 10 komm 5.

¹³⁴ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 5 komm 3.

4.5. Kohtupraktikas

Varasematest lahenditest on jätkuvust märgitud näiteks metsavarguse korral ja leitud, et vargust käsitletakse jätkuvana, kui see koosneb vähemalt kahest üksteisest lühema ajavahemikuga lahutatud samasugusest teost ning ei ole tuvastatud, et iga üksiku vargusakti järel on tekkinud uus tahtlus. Antud kohtuotsuses käsitleti U.T. süüdistust KrK § 155 lg 3 ja § 139 lg 2 p 2 alusel, mis käsitlesid süstemaatilist ebaseaduslikku metsaraiet ja raiutud palkide korduvat vargust. Riigikohus leidis, et U.T. tegutses ühtse tahtlusega ja samuti, et tema poolt toimepandud tegude vahel esines orgaaniline seos, need olid suunatud sama objekti vastu, põhjustasid ühtse kuritegeliku tagajärje ning olid pandud toime sama süüvormiga — tahtlikult, mille tulemusel moodustasid nad oma kogumis ühe kuriteo.¹³⁵

Peale seda on jätkuva süüteo mõistet Riigikohus veel korduvalt käsitletud, nähes jätkuva süüteona olukorda, kus „mitu ajaliselt lähedast, sama objekti vastu suunatud ja sarnaselt toime pandud tegu, mis ka eraldiseisvalt on koosseisupärased, õigusvastased ja süüliised, loetakse õiguslikult üheks teoks, kuna osateod on kantud ühtsest tahtest“.¹³⁶ Oluline on märkida, et jätkuva süüteo puhul peab toimepanija tahtlus enne eelmise osateo lõpuleviimist hõlmama ka järgmist osategu – sellisel juhul näivad need üksikteod objektiivsele kõrvaltvaatajale mitteiseseisvatena.¹³⁷ Vastasel juhul saab tegusid käsitleda korduvana, mitte jätkuvana.

Üldiselt puudutab jätkuv süütegu Eesti kohtupraktikas narkokuritegudega seonduvat, mida vaatlen järgnevalt.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma otsuses nr. 3-1-1-4-04, milles käsitletakse D.S. süüdistust KarS § 184 lg 1 (narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine) järgi leidnud, et jätkuva süüteo korral ei käsitata iga üksikut tegu järjest jätkuva tervikteo kontekstis iseseisvana. Kohtukolleegium tõi välja, et seaduse tekstist on nii narkootilise või psühhotroopse aine valmistamine, omandamine, valdamine, edasiandmine, vahendamine või vedu käsitletavad sellise aine ebaseadusliku käitlemisena, millest tulenevalt võib öelda, et seadusandja on selles sättes üldmõiste „käitlemine“ abil avatud kataloogina kriminaliseerinud erinevad osateod, millest igaüks eraldivõetuna võib realiseerida

¹³⁵ RKKKo III-1/1-34/95.

¹³⁶ RKKKo 3-1-1-4-04, p 13.1-13.2; RKKKo 3-1-1-31-08; RKKKo 3-1-1-112-06 ja RKKKo 3-1-1-47-07.

¹³⁷ RKKKo nr. 3-1-1-15-08, p 8.

süüteoossesseis.¹³⁸ Eelnevast ei saa aga teha järeldust, et isikut võiks karistada iga osateo toimepanemise eest eraldi. Taoline käsitlus viiks nn teoühtsuse põhimõtte rikkumiseni ja eraldaks ühtse inimekäitumise kunstlikult erinevateks osategudeks.¹³⁹ Kuigi D.S. puhul leidis tuvastamist kolm erinevat KarS § 184 lg-s 1 sisalduva teogu, leidis Riigikohus, et teoühtsuse aspektist lähtudes on tegemist siiski ainult ühe teoga, mis seisnes narkootilise aine omandamises.

Eelnevast tuleneb, et jätkuva süüteo korral on objektiivses mõttes esmatähtis vaadeldavate tegude oluline sarnasus ja subjektiivselt ühtne tahtlus, mis võimaldab konkreetset üksiktegu vaadelda eelnenud, juba lõpule viidud süüteo jätkuna.

Samas lahendis on toodud, et objektiivselt peab ühiselt hinnatavaid üksiktegusid siduma toimepanemise sarnasus. Siinkohal on samuti oluliseks hindamiskriteeriumiks keskmise objektiivse kõrvaltvaataja tavaline elukogemus. Sarnased on teod, kus asjade sarnase käigu juures realiseeritakse sama süüteoossesseis, rünnatakse sama õigushüve ja need teod on omavahel teatud ajalises ning ruumilises seoses. Asjade sarnane käik ei tähenda seejuures seda, et üksiktegude toimepanemine peaks väliselt olema identne. Toimepanemise sarnasus peab esinema süüteo peamistes tunnustes.¹⁴⁰ Samuti peab jätkuvaid tegusid hõlmama ühtne tahtlus. Täpsemalt tähendab see, et toimepanija tahtlus hõlmab enne konkreetse osateo lõpuleviimist järgmist tegu, siis näivad need üksikteod objektiivsele kõrvaltvaatajale mitteiseseseisvate tegudena ühe teo tähenduses.

Narkokuritegude seisukohalt on veel oluline, et kui süüdlase käitumine on hinnatav jätkuva süüteona, siis on väikeste narkootiliste ainekoguste liitmine õiguslikult lubatav.¹⁴¹ Selle tulemusel saab edaspidi rääkida suure koguse narkootilise aine käitlemisest, mis on sätestatud KarS § 184. Väikeses koguses narkootilise aine ebaseaduslik käitlemine on ära toodud KarS § 183 ja seega kui isik on toime pannud jätkuvalt narkootiliste ainete käitlemist väikeses koguses, siis on võimalik need kogused liita ja kvalifitseerida selline tegevus KarS § 184 järgi. See näitab selgelt ära, et jätkuvuse hindamine on vajalik normi õigeks kohaldamiseks.

¹³⁸ RKKKo nr 3-1-1-4-04, p 8.1.

¹³⁹ RKKKo nr 3-1-1-4-04, p 8.2.

¹⁴⁰ RKKKo nr 3-1-1-4-04, p 13.2.

¹⁴¹ TLRo 1-09-18162.

Kriminaalkolleegeium märgib, et olukorras, kus isiku käitumine on ajal, mil see aset leiab, käsitatav teomitmusena, puudub võimalus vaadelda sama käitumist hilisema seaduse kontekstis ühe jätkuva kuriteona (teoainsusena). Nimelt saab jätkuva kuriteona käsitada üksnes selliseid ühtsest tahtlusest kantud reeglina ajaliselt lähedasi sama objekti vastu sarnasel viisil toime pandud üksiktegusid, mis toimepanemise ajal vastavad ühele ja samale kuriteokoosseisule.¹⁴²

Samuti on Riigikohus jätkuvuse teemat analüüsinud ka maksuõiguse seisukohalt, uurides, kas erinevates maksudeklaratsioonides valeandmete esitamine on käsitatav karistusõiguslikult ühe jätkuva teona või on tegemist mitme iseseisva teoga. Riigikohus on leidnud, et maksudeklaratsioonides valeandmete esitamine erinevate maksude kohta erinevatel maksustamisperioodidel on üks jätkuv tegu.¹⁴³ Samas otsuses on Riigikohus maininud, üksiktegude ajalise läheduse hindamisel ei ole ainumääravaks kahe üksiku rikkumise vahele jääva perioodi pikkus, vaid oluline võib olla ka rikkumiste arvukus. Näiteks kui isikut süüdistatakse valeandmete esitamises kahes teatud ajavahemiku järel esitatud maksudeklaratsioonides, võib olla tegemist kahe iseseisva teoga, kuid kui sama ajavahemik eraldab üksikrikkumiste gruppe, millest igasse kuulub hulgaliselt episoode, võib tervikpilti arvestades olla tegemist ühe jätkuva teoga.¹⁴⁴

4.6 Jätkuv süütegu kohtueelses menetluses

Kohtueelses menetluses omab jätkuva süüteo eristamine teistest süüteoühendustest tähtsust eelkõige süütegude registreerimisel. Kohtueelses menetluses käsitletakse mitmest episoodist koosnevat narkokuritegu jätkuvana. Jätkuvale tahtlusele viitavad väljakujunenud klientuur ja edasimüüjad. Tahtluse võib katkestada suur ajaline vahe müügikoguste hankimisel ja isiku kinnipidamisel. Kui näiteks meneltuse käigus on tuvastatud, et isik on aasta jooksul narkootilist ainet klientidele üle andnud 56 korral, siis sellisel juhul registreeritakse üks kuritegu. Lähtuvalt teoühitsuse põhimõttest ei arvestata isiku seaduses kirjeldatud ebaseaduslikke toiminguid narkootilise ainega eraldi tegudena, vaid jätkuva kuriteona.¹⁴⁵

¹⁴² RKKKo nr 3-1-1-112-06, p 7.4.

¹⁴³ RKKKo nr. 3-1-1-47-07, p 33.

¹⁴⁴ RKKKo nr. 3-1-1-47-07, p 29.

¹⁴⁵ Kriminaalstatistika avaldamise kord. Vabariigi Valitsuse 25.09.2008 määruse nr 145 lisa kuritegude registreerimise juhised. - RT I 2008, 43, 246.

Kelmust käsitatakse ühe jätkuva teona, kui teo koosseisu realiseerimisele suunatud osateod kujutavad endast objektiivse kõrvalvaataja jaoks loomuliku elukäsituse järgi ühtset käitumist.

4.7 Jätkuva süüteo erijuhtumid

Jätkuva süüteo erijuhtumiteks on iteratiivne tegu ja suksessiivne koosseisu täitmine.¹⁴⁶ Iteratiivne tegu (kordusteod) esineb sellisel juhul, kui ühte koosseisu täidetakse mitu korda. Näiteks on selliste kordustegudega tegemist sellisel juhul, kui kannatanut pekstakse. Sellisel juhul on osategude kordumine ajaliselt niivõrd lähedane, et süüteo jätkuvuse tuvastamine on vaid teoreetilise tähtsusega. Kõrvalseisjale jäänud selge mulje tõttu teo ühtsusest, on raske ette kujutada olukorda, mil praktikas võiks iteratiivse teo puhul kahtluse all olla küsimus ühe või mitme tervikte esitamisest. Suksessiivne (samm-sammuline) koosseisu täitmine esineb aga sellisel juhul kui iga sammuga liigutakse lähemale koosseisu täitmisele ning selle tulemusena täidetakse vaid üks süüteokoosseis. Kirjanduses on toodud suksessiivse koosseisu täitmise näitena juhtum, kus A kägistab B-d, kuni see kaotab teadvuse, siis lööb talle kiviga pähe ja viskab vette, kus B upub.¹⁴⁷

¹⁴⁶ K. Domaškina (viide 13), lk 12.

¹⁴⁷ J. Sootak (viide 3), lk 122.

5 VÄLTAV SÜÜTEGU

5.1 Mõiste

Varasemas õiguskirjanduses on vältavat süütegu määratletud mõistega, mille algusmomendiks on mingi tegevus või tegevusetuse akt, milles on juba lõpuleviidud süüteo kõik tunnused. Sellise tegevuse või tegevusetuse tulemusena tekib vältav kuritegelik seisund, mille kestel süüdlane rikub temale karistuse ähvarusel pandud kohustust pidevalt. Kohustuste rikkumine kuritegeliku seisundi kestel väljendub tegevusetuses. Lõpuleviidud kuriteo staadiumis vältab kuritegu seni, kuni isik ise ilmub süü ülestunnistamisele, täidab oma kohustuse, tabatakse võimuorganite poolt või kuni kuritegelik seisund muul viisil lõpeb.¹⁴⁸ Seega mõeldi vältava kuriteo all kriminaalseaduses ettenähtud tegu, mis seisnes süüdlasele pandud kohustuse pidevas, kestvas rikkumises. Vältava kuriteo algusmomendiks oli kas mingi kriminaalseaduses ettenähtud tegevus või tegevusetuse akt, kusjuures nimetatud tegevuses või tegevusetuses olid juba lõpuleviidud kuriteo kõik tunnused. Sellise tegevuse või tegevusetuse tulemusena tekkis vältav kuritegelik seisund, mille kestel süüdlane rikkus pidevalt temale karistuse ähvardusel pandud kohustust.¹⁴⁹

Kaasaaegse õiguskirjanduse kohaselt seisneb vältav süütegu normipidevas ehk kestvas rikkumises, süüteo koosseis on pidevas realiseerimises. Vältava süüteo puhul paneb isik toime ühe süüteo, mis algab hetkega kui isik hakkab oma kohustust rikkuma või astub keelust üle ning lõpeb teo praktilise lõppemisega. Seega sarnaselt jätkuvale süüteokoosseisu tüübile on ka vältava süüteo puhul toime pandud üks ühtne süütegu, mis hõlmab mitmeid episoode. Vältava süüteo aeg kestab kogu koosseisupärase seisundi aja ning see lõpeb seisundi lõppemisega.¹⁵⁰ Praegusel hetkel väga aktuaalse teemana tooks ühe vältava süüteo näitena välja mootorsõiduki juhtimise joobeseisundis KarS § 424 mõttes. Antud kuriteo koosseisupäraseks teoks on mootorsõiduki juhtimine ning seega kestab koosseisupärane tegevus kuni mootorsõiduki juhtimise lõppemiseni.

¹⁴⁸ Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud vln § 40 komm 3c

¹⁴⁹ I. Rebane (viide 11), lk 189.

¹⁵⁰ Karistusseadustik. Kommenteeritud vln § 10 komm 5.

Tüüpiliseks vältavaks süütegoks on veel näiteks pantvangi võtmine KarS § 135 mõttes, mille koosseis kujutab endast inimese vangistamist eesmärgiga sundida tema tapmise, vangistuses hoidmise või talle tervisekahjustuse tekitamise ähvardusel kolmandat isikut mingit tegu toime panema või sellega nõustuma. Antud paragrahvi puhul on süüteokoosseisule vastavaks teoks teiselt isikult vabaduse võtmine ning tegu kestab seni kaua, kui teo toimepanija, omades kontrolli toimuva üle, kannatanu vabadust enda tegevusega piirab. Sama kehtib ka inimeselt seadusliku aluseta vabaduse võtmise puhul KarS § 136 mõttes. Sellisel juhul kestab kuritegu senikaua, kuni kestab vabadusevõtmine või kuni hetkeni, mil ohver on jälle vaba. Vältavale kuriteole on iseloomulik, et kuriteokoosseis ei hõlma ainult õigusvastase olukorra põhjustamist, vaid ka jätkumist kuni selle lõpetamiseni.¹⁵¹

Vältava süüteo puhul koosseisu pidevalt realiseerivad faktilised teod ei moodusta kogumit (nt alguses hoitakse kinni ühes ruumis kinniseotult, hiljem teises ruumis suletult).¹⁵² Seega on sarnaselt jätkuvale süüteo tegemist näivkogumi juhtumiga ehk kogum puudub. Samas tuleb silmas pidada, kui teod kahjustavad ka teisi õigushüvesid, siis moodustub kuritegude kogum. Seoses kuriteo kogumiga tekivad vältava süüteoga eriprobleemid.

Vältava süüteo eriprobleemiks on näiteks selline juhus, kui tegemist on ideaalkogumiga § 63 lg 1 mõttes ehk kui lisaks ühele koosseisule täidetakse teine koosseis seisundi säilitamiseks, näiteks ebaseaduslikult vabaduse võtmise (§ 136) ajal kasutatakse vägivalda või tekitatakse tervisekahjustusi (§ 121), et kannatanut kinni hoida. Seevastu tegu, mis on vältava süüteoga juhuslikus seoses, moodustab teomitmuse ja reaalkogumi KarS § 63 lg 2 mõttes. Sellega on tegemist näiteks sellisel juhul, kui ebaseadusliku vabaduse võtmise ajal (§ 136) vägistatakse kannatanut (§ 141). Ideaalkogumiga on tegemist juhul, kus kaks iseseisvat tegu on omavahel seotud neid ühendava kolmanda teoga. See tuleb kõne alla, kui ideaalkogumit vahendav ühenduslülina toimiv seisnud on raskuselt võrdne ühendavate koosseisudega, näiteks ebaseadusliku vabaduse võtmise ajal (§ 136) ähvardatakse kannatanut (§ 120) ja pannakse toime auto ebaseaduslik kasutamine (§ 215).¹⁵³

¹⁵¹ K. Kühl (viide 6), lk 300 änr. 22.

¹⁵² J. Sootak (viide 3), lk 122.

¹⁵³ J. Sootak (viide 3), lk 121.

Vältava süüteo korral tuleb selleks, et hinnata, millist seadust kohaldada kui uus seadus kergendab või raskendab karistust, ka kontrollida, kas seisund algas enne uue seaduse kehtestamist, kuid ei vastanud kõigile uue seaduse koosseisu tunnustele. Sel juhul tuleb siiski kohaldada uut seadust tagasiulatuvalt.¹⁵⁴

Vältava süüteo aegumist sarnaselt jätkuvale süüteole käsitleb eriregulatsioon KarS § 81 lg 4, mille kohaselt arvutatakse vältava süüteo korral aegumise tähtaega vältava teo lõppemisest.

Järgnevalt vaatlen kohtulahendeid, mis annavad parema ülevaate, kuidas vältavat süütegu kohtupraktikas käsitletakse.

5.2 Kohtupraktikas

Riigikohus on vältavat kuritegu käsitlenud kõigest kahel korral. Näiteks on Riigikohtu kriminaalkolleegium oma 10. aprilli 2006. a. otsuses leidnud, et vältavaks nimetatakse selliseid süütegusid, mille puhul süüteokoosseisus kirjeldatud tegu seisneb mitte üksnes õigusvastase olukorra loomises, vaid ka selle säilitamises ehk taastootmises.¹⁵⁵ Antud kohtuotsuses lahendati L.K. süüdistust KarS § 151 järgi selles, et tema koostas ajavahemikul 1995-1998 teksti „Meie võitlus“, mis olles suunatud juutide, kristlaste ja demokraatide vastu, õhutas sotsiaalset vaenu ja sisaldas üleskutset relvastatud terrorile. Muudetud süüdistuse järgi õhutas L.K. sotsiaalset vaenu 1995. aastast kuni 2003. aasta maikuuni ning lähtuti seisukohast, et tegemist on vältava süüteoga. Riigikohus leidis, et KarS §-le 151 vastab igasugune tegevus, millega on avalikult üles kutsutud vihkamisele või vägivallale seoses rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste veendumuste, varalise või sotsiaalse seisundiga ning sellest tulenevalt võib ka sellele koosseisule vastav tegu olla vältav. Riigikohtu seisukohast tulenevalt sõltub hinnang, kas tegemist on vältava deliktiga, etteheidetava teo iseloomust, olles seotud teo lõppemisega. Viimast ei tohi aga segamini ajada küsimusega, kas lõpetatud teo mõju (õigusvastane seisund) kestab. Antud lahendis leidis Riigikohus, et kuna tuvastatud ei ole seda, millist olulist kahju millistele avalikele huvidele

¹⁵⁴ EIKo 21.01.2003, Veeber vs Eesti (nr. 2).

¹⁵⁵ RKTKo 3-1-1-117-05, p 13.

põhjustati L.K.-le süüksarvatud teoga, siis ei ole objektiivne süüteo koosseis täidetud ning Riigikohtu kriminaalkolleegium mõistis L.K. KarS § 151 järgi süüksarvatud kuriteos õigeks.

Oluline on vaadata ka teist vältavat süütegu puuduvat Riigikohtu lahendit nr. 3-1-1-31-08, milles on kohtukolleegium leidnud, et tegu vältab senikaua, kui süüteo koosseisu kestvalt, st ilma oluliste katkestusteta täidetakse.¹⁵⁶ Osauhingut karistati väärteo korras 23.01.2007 ja 29.01.2007 toime pandud tegude eest välisõhu kaitse seaduse § 139 lg 2 alusel kahel erineval korral. Antud kohtuasjas tekkis vaidlus selle üle, kas tegemist on jätkuva, vältava või korduva süüteoga. Esmalt tühistas Harju Maakohus ühe väärteomenetluse otsuse, kuna leidis, et tegemist on jätkuva süüteoga. Maakohtu otsuse peale esitas kassatsiooni Keskkonnainspeksioon, millele esitas osauhingu kaitsja kirjaliku vastuse, milles leidis, et mõlemas väärteoasjas tehtud otsused puudutavad ühte vältavat tegu. Riigikohus leidis, et antud asjas ei saa rääkida teo toimepanija ühtsest tahtlusest ja seega tuleb mõlemaid tegusid vaadata eraldiseisvate, korduvate tegudena.¹⁵⁷

Kaasaegsematest lahendites on vältavat süütegu käistlenud näiteks Tartu Ringkonnakohus kohtuotsuses väärteoasjas nr. 4-11-1457, kus eelmisele Riigikohtulahendile sarnaselt on tegemist kahe teoga, milles isikut karistati kahel eraldi korral väärteokorras, 04.07.2011 ja 02.08.2011, riigikogu valimis seaduse § 73² lg 1 järgi. Maakohus järeldas, et isiku tegevus oli kantud ühtsest tahtlusest, kuna reklaamkirjadega sõidukit kasutas ta valimiskampaania aja vältel, mistõttu oli tema tegevus ka ajaliselt seotud. Sellest tulenevalt leidis kohus, et tegemist on ühe vältava süüteoga ning selle teo eest on isikut karistatud juba 04.07.2011. Maakohus leidis, et kuna isiku poolt toime pandud tegu on õiguslikus mõttes käsitletav ühe teona ja selle teo eest on teda juba karistatud, tuleb teine väärteomenetlus lõpetada. Kohtuväline menetleja ei nõustunud kohtu käsitlusega vältava süüteo tõlgendamisel ja esitas appellatsiooni. Ringkonnakohus nõustus maakohtuga, et tegemist oli vältava süüteoga ja jättis maakohtu otsuse muutmata.¹⁵⁸

¹⁵⁶ RKKKo nr 3-1-1-31-08, p 7.1.

¹⁵⁷ RKKKo nr 3-1-1-31-08, p 7.3.

¹⁵⁸ TRRo 4-11-1457.

Riigikohtus on lahendatud ka vältava süüteo ja topeltkaristamise keelu probleemi. Seda nimelt otsuses nr. 3-1-1-120-06, kus keskseks küsimuseks see, kas isiku karistamine LS § 74¹⁹ lg 1 ja KarS § 424 järgi rikub põhiseaduse § 23 lg-s 3 ja KarS § 2 lg-s 3 sätestatud topeltkaristamise (*ne bis in idem*) keeldu. Isik pani toime kaks erinevat tegu, milleks oli mootorsõiduki juhtimine joobeseisundis ja liiklusõnnetuse põhjustamine. Appellant leidis, et mõlemad rikkumised on toime pandud ühe teoga ja moodustavad seetõttu ideaalkogumi. Appellant viitas sellele, kui isikule on üks karistus juba LS § 74¹⁷ lg 1 järgi määratud, siis põhiseadusest tulenevalt ei tohi teda KarS § 424 järgi enam karistada. Riigikohus leidis aga, et kui isikut karistatakse joobes juhtimise eest KarS § 424 järgi, siis see ei tähenda, et kõik joobes juhtimise kui vältava teo ajal toime pandud rikkumised oleksid selle süüteo koosseisuga hõlmatud.¹⁵⁹ Järelikult võib isik eri menetlustes vastutada erinevate koosseisude järgi (nt KarS § 424 kui ka LS § 74¹⁷ lg 1 järgi).

Samas juhul, kui mootorsõidukijahi poolt ettevaatamatusest varalise kahju või tervisekahjustuse tekitamine või raske tervisekahjustuse tekitamise või surma põhjustamise objektiivseks tunnuseks on muude liiklusõuete rikkumise hulgas ka mootorsõiduki juhtimine alkoholi joobes, kattuvad need süüteo koosseisud olulisel määral ja neid on võimalik käsitleda üksens ühe süüteona.¹⁶⁰

5.3 Vältava delikti eriliik – seisundidelikt

Seisundidelikti puhul luuakse sarnaselt vältavusdeliktile seisund, kuid see seisund ise ei ole süüteo koosseisu osa. Seisundi loomine on küll koosseisupärane tegevus, kuid seisundi kestmine ei ole enam koosseisuga hõlmatud.

Kui vältava süüteo aeg kestab kogu koosseisupärase seisundi aja ning see lõpeb seisundi lõppemisega, siis seisundidelikti aeg piirdub ainult koosseisupärase teo ajaga, ulatumata teost tingitud seisundini. Vältava delikti eriliiki, seisundidelikti, käsitleb Riigikohus oma otsuses nr. 3-1-1-64-07. Konkurentsiamet karistas AS Eesti Posti konkurentsiseaduse § 73⁵ lg 2 alusel,

¹⁵⁹ RKKKo nr. 3-1-1-120-06, p 9.

¹⁶⁰ Karistuseseadustik. Kommenteeritud vln § 424 komm 10.3.

kuna kohtuvälise menetleja otsuse kohaselt on AS Eesti Post otsepostituse teenuse kaubaturul turgu valitsevat seisundit omav ettevõtja KonkS § 13 lg 1 tähenduses, kes pani ajavahemikus 26. november 2004 – 31. detsember 2006 toime KonkS § 16 p-dega 3 ja 4 keelatud teod. Riigikohus leidis, et kohtuvälise menetleja seisukohaga – et tegu oli lõpule viidud 31. detsembril 2006.a – saab nõustuda üksnes juhul, kui tegemist on vältava süüteo. Väärteokirjelduse kohaselt heideti AS-le Eesti Post ette samaväärsete lepingute sõlmimisel erinevate tingimuste rakendamist ning lepingute sõlmimist, milles oli ustavusallahindluse tingimus. Kohtukolleegium leidis, et lepingu sõlmimisega on tegu õiguslikult lõpule viidud, kuna tegemist on abstraktse ohudelikuga. Samas erinevate allahindlusmäärade rakendamine kestis kogu kiirmenetluses nimetatud ajavahemiku jooksul, samuti piirati kogu selle aja jooksul klientide võimalusi osta teenust teise ettevõtja käest. Seega oli õigusvastane olukord (oht konkurentsile) loodud juba vastavate lepingute sõlmimisega, samas säilis see lepingute rakendamise kestel vastavate tingimuste muutmiseni. Seetõttu leiab kolleegium, et tegemist on vältava delikti eriliigi – seisundideliktiga.¹⁶¹

5.4 Erinevus jätkuvast süüteost

Kui jätkuva süüteo puhul on objektiivselt toime pandud mitu osategu, mida subjektiivse külje - ühtse tahtluse tõttu käsitletakse ühe tervikteona, siis vältava süüteo puhul on nii objektiivne kui ka subjektiivne külg kestvad. Kuna tegevus on kestev, siis pole erinevalt jätkuvast süüteost võimalik kõrvaltvaatajal nii ajas kui ruumis osategusid eristada, vaid tegemist on ühtse tervikteoga. Sellise kestva olemuse tõttu ei saa vältava süüteo puhul terviktegu osategudeks jagada. Seega vältava süüteo puhul täidetakse üks ja sama süüteokoosseis pidevalt mingitel teineteisele järgnevatel ajahetkedel.

Vältava süüteo ja jätkuva süüteo eristamisega esineb probleeme, kuna ühtse tervikteo või osategude piiritlemine ei ole alati ühtselt mõistetav. Sellega seoses tekivad aegajalt ka kohtupraktikas keerulised olukorrad, kus võidakse segi ajada vältav süütegu jätkuva süüteoga ja vastupidi.

¹⁶¹ RKKKo nr 3-1-1-64-07, p 9.

Kokkuvõte

Magistritöö autor seadis oma eesmärgiks korduvate, süstemaatiliste, jätkuvate ja vältavate süütegude uurimise, et välja selgitada nende tähendus teoorias ja kohtupraktikas. Selle ajendiks oli see, et praegusel hetkel puudub põhjalikum käsitus, mis puudutaks antud süüteotüüpe ja nendega seotud kohtupraktikat ühtse tervikuna. Käesolev magistritöö on selle lünga täitmiseks. Töö põhirõhk oli seejuures suunatud süstemaatilise süüteo uurimisele. Töö käigus sai eesmärgid täidetud ja püsitatud kesksetele küsimustele vastatud.

Viiest peatükist koosnev magistritöö analüüsib teoühtsuse ja teopaljususe piiritlemisel kasutatavaid mõisteid korduv, süstemaatiline, jätkuv ja vältav süütegu ning annab ülevaate nende erinevustest. Töö esimeses peatükis käsitles autor teoühtsust ja teomitmust, ilma milleta ei saa käesolevas töös uuritavatest süüteotüüpidest täpsemalt rääkida.

Edasi uuris autor lähemalt korduvaid süütegeid, selgitas korduvuse õiguslikku tähendust ja mõistet. Töö käigus on selgitatud, et vajalik on eristada korduvat süütegu, millega on tegemist juhul kui üks süüteokoosseis on täidetud mitmel eraldi korral ja osategude kordumist kui süüteokoosseisu tunnust, millega on tegemist kui süüteokoosseis iseenesest eeldab korduvaid tegeid. Viimane ei ole käsitletav korduva süüteona. Korduvus liigitub eriliigiliseks korduvuseks, mis kujutab endast sellist juhtumit, kui toime on pandud mitu eriosa erinevates paragrahvides sätestatud kuritegu ja üheliigiliseks korduvuseks, mille puhul paneb isik toime samaliigilisi süüteokoosseise. Lisaks sellele saab korduvust liigitada faktiliseks ja juriidiliseks korduvuseks. Faktilise korduvusena käsitletakse seda, kui isik on süüteo varem toime pannud aga teda pole selle eest veel karistatud ja juriidilise korduvusena seda, kui isik on juba varasemalt karistatud, mis tähendab, et isik on varem süüdi mõistetud ning ta paneb toime uue teo ja varasem süütegu on tõendatud kohtuotsusega.

Autor peatus korduvuse hindamisel, kus uuris, mille alusel korduvust hinnatakse. Selgus, et korduvust saab arvestada juhul, kui isikul on karistusregistris kehtivad andmed, mis tähendab seda, et need poleks kustunud. Samuti uuris autor korduvust karistuse kohaldamisel, kus andis

ülevaate monistlikust ja dualistlikust lähenemisest, mis on erinevad võimalused hindamaks karistuse kohaldamisel lisaks isiku süüle ka tema ohtlikust ühiskonnale. Monistliku lähenemise korral ühendatakse isikule mõistetavas karistuses nii isiku süü kui ka ohtlikkus, dualistliku lähenemise korral lahutatakse süü suurusest tulenev karistus ja ohtlikkusest tulenev mõjutusvahend. Autor andis ülevaate ka korduvatest väärtegudest ning selgus, et väärtekoosseisude puhul pole korduvuse element omane. Pigem on karistusseadustiku koosseisudele omane, et kui koosseisu on lülitatud korduvus, siis viib see väärteto ümberkvalifitseerimisele kuriteoks.

Karistusseadustiku uue redaktsiooni eelnõu kohaselt tuleb lugeda korduvus raskendavaks asjaoluks sellistes süüteoliikides, kus isiku ja kuritegeliku käitumise seos on tüüpiline. Sellest tulenevalt on uue KarSi eelnõus korduvus ühtlustatud varavastaste süütegude paragrahvis, kus nähakse edaspidi ette korduvust varavastaste kuritegude eest.

Edasi käsitles autor süstemaatilisust ning selgitas selle olemust ja mõistet. Süstemaatilisust kui tegevusele viitavat mõistet kasutati Eesti õiguses juba ENSV kriminaalkoodeksis üldosas raskendava asjaoluna. Tulenevalt kohtupraktikast ja teooriast on autori arvates kriminaalkoodeksis käsitletud süstemaatilisuse puhul tegemist pigem jätkuva süüteotüübiga kui süstemaatilise süüteoga kehtiva õiguse tähenduses. Samuti leidis autor, et eristada tuleb süstemaatilist tegu kui põhikoosseisu tunnust ehk tegevust kui sellist ja süstemaatilist süütegu. Süstemaatilise süüteoga on kehtiva karistusseadustiku kohaselt tegemist sellisel juhul, kui tegu on toime pandud kolm või enam korda. Lisaks peavad need teod olema omavahel sisuliselt seotud ja toime pandud ajaliselt lähedaselt. Süstemaatilise süüteo mõiste toodi Karistusseadustikku seadusemuudatusega 2008 aastal, kui sinna lisati § 199 lg 2 p 9, mis käsitleb süstemaatiliselt toime pandud vargust. Süstemaatilise süüteo puhul on tegemist eestkätt korduva kuriteo kvalifitseeritud vormiga.

Järgmiseks uuris autor süstemaatilisi varavastaseid süüteogusid, mille puhul andis ülevaate varavastasest süüteost väheväärtusliku asja või varalise õiguse vastu KarS § 218 mõttes ning võõra vallasasja äravõtmisest selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil KarS § 199 lg 1 mõttes. Autor peatus antud koosseisudel pikemalt, kuna nende toimepanemisel rohkem kui

kolm korda kvalifitseeritakse tegu süstemaatilise vargusena KarS § 199 lg 2 p 9 järgi. Edasi liikus autor eelpool nimetatud süstemaatilise varguse juurde, kus käsitles selle olemust ja tekkepõhjuseid Eestis. 2007. a. seadusemuudatuse ja Riigikohtu praktikas kujunenud olukorra järgi subsumeeriti alla 1000 krooni maksva asja vargus ehk pisivargus KarS § 218 järgi väärteoks ehk teisisõnu korduv pisivargus dekriminaliseeriti, mis tõi kaasa hüppelise pisivarguste tõusu. 28. juuli 2008. a. jõustunud seadusemuudatusega muudeti korduv pisivargus uuesti kriminaalkorras karistatavaks ja ühtlasi lisati KarS § 199 lg 2 p 9, mis eeldab kolme erineva teo toimepanemist ja kujutab endast süstemaatiliselt toime pandud varguse kvalifitseeringut. Samuti lisati antud seaduseelnõuga KarS § 218 lõikesse 1 tunnus „süstemaatiline vargus“, millega välistatakse süstemaatilise varguse subsumeerimine antud paragrahvi järgi väärteoks.

Süstemaatiline vargus eeldab, et lisaks kolmele toimepandud teole oleks nende tegude vahel ka sisuline seos ja et need teod oleksid toime pandud ajaliselt lähestikku. Sellise ajalise kriteeriumi täitmiseks pidi varasemalt vähemalt kolm tegu olema toime pandud ühe aasta jooksul. 2012. a. tegi aga Tartu Ringkonnakohus määruse, milles väljendatud seisukohtade järgi saab süstemaatilisusest KarS § 199 lg 2 p 9 mõttes rääkida üksnes sellisel juhul, kui isik paneb kuue kuu jooksul toime vähemalt kolm KarS § 218 lg 1 sätestatud väärtegu. See lühendatud ajaline kriteerium võeti praktikas omaks ja selle tulemusel kitsendati oluliselt KarS § 199 lg 2 p 9 kohaldamisala. Kõige värskema süstemaatilist vargust puudutava Riigikohtu otsuse kohaselt ei ole süütegude vaheline ajavahemik iseenesest enam süstemaatilisuse moodustamiseks oluline. Ometigi lähtutakse kohtueelses menetluses valdavas enamuses endiselt Tartu Ringkonnakohtu poolt toodud lühendatud ajalisest kriteeriumist ehk kuuest kuust.

Järgnevalt uuris autor süstemaatilise varguse eeldusena käsitletavat tegude vahelist sisulist seost. Magistritöös on vaadeldud tegude vahelist seost kui eluviisi ja tõstatatud küsimus, kas kohtud võivad olla asunud hindama teosüü kõrval ka eluviisisüüd. Riigikohtu seisukoha järgi on teod omavahel seotud eelkõige sellisel juhul, kui varastamine on kujunenud isikule elustiiliks. Kohtute praktikast ilmneb, et karistuse mõistmisel rõhutatakse, et isik oleks teod toime pannud süstemaatiliselt elatusvahendite teenimise eesmärgil. Sellisel juhul leitakse, et

isik on kuritegeliku eluviisiga ja analüüs kinnitab, et kohus arvestab selle asjaoluga alati. Autor annab ühtlasi ülevaate eluviisisüü olemusest ja analüüsib viimase aja kohtupraktikat ning leiab, et otsest järeldust, nagu oleks kohtud asunud hindama teosüü kõrval eluviisisüüd, lahendite põhjal teha ei saa. Kohtupraktikas käsitletakse kuritegelikku eluviisi vaid karistuse eripreventiivseid eesmärgesid prognoosides ja alternatiivse sanktsiooni korral vangistust kohaldades. Seega kokkuvõttena võib öelda, et eluviisi küll vaadatakse aga karistuse kohaldamisel hinnatakse ikkagi tegu.

Autor liikus järgmisena jätkuva süüteo juurde, kus andis ülevaate selle mõistest ja liikidest. Jätkuv süütegu on ühtsest tahtlusest kantud, reeglina ajaliselt lähedaste tegudega sama objekti vastu sarnasel viisil toimepandud süütegu. Ühe võimalusena on süüteokoosseis olemuslikult jätkuv, mis tähendab seda, et sellist süüteokoosseisu saabki realiseerida vaid jätkuva teona. Teise võimalusena on jätkuvus vaid üks viisidest teatud nõuetele vastavaid süüteokoosseise realiseerida. Jätkuva süüteo juures käsitleb autor ka probleemi, kus õiguskirjanduses on öeldud, et jätkuvatest süütegudest saab rääkida ka erinevate koosseisude puhul. Tegelikult pärineb selline arvamus Saksa õigussüsteemist ja see pole Eesti õiguses kohaldatav, kuna Eesti õiguses piirdub jätkuvus ühe süüteokoosseisuga. Jätkuva süüteo puhul on võimalikud ka erijuhtumid. Üheks selliseks erijuhtumiks on iteratiivne tegu (kordusteod), mis esineb sellisel juhul, kui ühte koosseisu täidetakse mitu korda ja suksessiivne (samm-sammuline) koosseisu täitmine, mis esineb aga sellisel juhul, kui iga sammuga liigutakse lähemale koosseisu täitmisele ning selle tulemusena täidetakse vaid üks süüteokoosseis.

Jätkuva süüteo juures on uuritud ka jätkuva süüteo erinevust korduvast ja süstemaatilist süüteost ning vaadatud jätkuvat süütegu kohtupraktikas. Jätkuva teo puhul on tegemist õiguslikult ühe süüteoga ja see kvalifitseeritakse põhikoosseisu järgi. Korduva ja süstemaatilise süüteo puhul on tegemist aga mitme süüteoga. Kohtupraktikat analüüsides selgus, et jätkuva süüteo puhul tuleb hinnata subjektiivset koosseisu, kuna jätkuva süüteo puhul ühendab osateod üheks jätkuvaks teoks ühtne tahtlus.

Töö lõpus uurib autor vältavat süütegu, mis seisneb normipidevas ehk kestvas rikkumises ja seega on süüteokoosseis pidevas realiseerimises. Vältava süüteo puhul paneb isik toime ühe

süüteo, mis algab hetkega kui isik hakkab oma kohustust rikkuma või astub keelust üle ning mis lõpeb teo praktilise lõppemisega. Uuritud on ka vältava süüteo ja jätkuva süüteo erinevuseid ja antud ülevaade vältavast süüteost kohtupraktikas. Vältava süüteo puhul on tegemist ühe tervikteoga, mis on pidevas täitmises erinevalt jätkuvast süüteost, kus on võimalik eristada erinevaid osategusid. Vältava süüteo juures on antud ülevaade vältava delikti eriliigist – seisundideliktist.

Võttes käesoleva uurimuse kokku võib öelda, et teoühtuse hindamisel eristuvate süüteotüüpide, jätkuva ja vältava süüteo kohta eestikeelsest õiguskirjandusest väga palju ei leidu. Nende hindamiseks peame antud süüteotüüpide uurimiseks heitma pilgu kohtupraktikale. Teopaljususe hindamisel käsitletavat korduvat süütegu ja selle kvalifitseeritud vormi, süstemaatilist süütegu, on õiguskirjanduses küll piisavalt käsitletud, kuid ometigi on süstemaatilise süüteo puhul tegemist küllalt uue süüteotüübiga, mille kohaldamisel esineb kohtutel eriarvamusi ja millest tulenevalt vajab ka antud teema põhjalikumalt käsitlemist.

REPEATED, SYSTEMATIC, INTERMITTENT AND CONTINUOUS OFFENCES

Summary

The aim of this Master`s Thesis was to give overview of the repeated, systematic, intermittent and continuous offences in Estonian criminal law and judicial practice. These concepts are used mainly in delineation of singular and multiple acts. Main focus is on the systematic offences which in Estonian criminal law is qualified form of repetitive offence. At the moment there are no literature in Estonia that deals with this topic as a whole and this work is to fill that gap.

There are many ways to describe necessary elements of the the offence by the punishable act which results that there are certain specific types of offences. Some of these types of offences are repeated, systematic, intermittent and continuous offences. Identifying the the correct type of offence is necessary for the right use of the law. It also owns the importance to correctly qualify punishable acts. The main purpose to distinguish these types of offences is to specify singular and multiple acts which means that it is important to distinguish partial acts from complete acts and to know when are different acts as a set of act in sense of multiple act and when are different acts one complete act in sense of singular act.

In Estonia rates of repitious offending are high. Repitious offending is specially high on drinking while intoxicated, sexual crimes against minors, drug related offences and crimes against property. Certain members of our society are not able to submit to the laws and they continue unlawful behaviour repeatedly. For some of them such behaviour has become a way of life, which in some cases can be seen as systematic behaviour. But some acts are so closely connected to each other that they should be considered as single offences. In these cases there may be continuous or intermittent offence case. Consequently, the legislature and courts need to do more in order to clarify the boundaries between singular and multiple offences.

Repeat offence has different legal effects and it is necessary to differentiate them. In one case, there is repeated offence when there are committed offences on several separate occasions. In other case repetitiveness is a necessary element of an offence and it is not regarded as repeat offence. Recurrence is categorized as different types repetition, which represents the case where there have been a number of different offences given in different sections of the Penal Code and unimodal repetition, in which case person commits the offences in same sections of the Penal Code. Repeat offence also categorizes as factual and legal repetition. Factual repetition is when person has committed a offence he is not punished for it yet and legal repetition is when person has been punished before which means that he has been convicted before and he commits another offence.

Recurrence can be taken into account if the person has a valid criminal record in punishment register which means that persons last punishments can not be expired. There are two different possibilities to judge in addition to persons guilt his danger to society. Those are monist and dualistic approach. In case of monist approach persons punishment connects his guilt and danger to society but in case of dualistic approach persons guilt and danger to society are separated. If we talk of the repeated misdemeanors then recurrence is not a typical element of it. Rather it is typical in Penal Code that if there is element of recurrence in the offence, then it leads to requalification of a misdemeanor to crime.

For the repeated offence there must be at least two separate offences. If there are more than three separate offences and those offences are essentially related and temporally close, we can talk about systematic offence which is a crime by Penal Code. Systematic offence concept is quite new in Estonian Criminal law. It has been in use since 2008 when there was a amendment to the Estonian Penal Code and § 199 lg 2 p 9 was added. Also there is a difference between systematic offences and systematic acts. In first case there must be at least three different offences, which are essentially related and temporally close. Systematic offence is qualified form of repetitive offence. In the second case systematic reflects in the activities and is a necessary element of an offence and it is not regarded as systematic offence.

Mostly we can talk about systematic offences in case of larceny and petty larceny. Petty larceny (*pisivargus* In Estonian) is a term used for theft of money or objects of little value (less than 64 €). Before the amendment to the Penal Code repeatedly committed petty larceny was qualified as repeated crime (Penal Code § 199 lg 2 p 4). In 2007, with the change in the law, repeatedly committed petty larceny was decriminalized and it was not a crime anymore. Penal Code § 218 was introduced which was for offences against property involving objects or proprietary rights of small value (up to 1000 kronas) and it also included petty larceny. In 2008 Commission of law found that with the change in the law petty larceny rates raised high and also that repeat offenders feel safe to know that there will not be a criminal punishment. In July 28, 2008 petty larceny was again criminalized. Penal Code § 199 lg 2 p 9 was added and it applies if the larceny is committed systematically. That means that there must be at least three different larceny offences which have to be essentially related and temporally close. It does not matter if those offences are crimes or misdemeanors and also the value of the stolen items does not matter. At this point it is possible to talk about system of three larceny offences as an independent qualified form of larceny.

Supreme Court of Estonia has found that for the systematic offence the person must have committed at least three larcenies and it does not matter if those offences are individually subsumed as crimes (Penal Code § 199) or misdemeanors (Penal Code § 218). It is necessary that those offences are connected to each other which means that individual offences have to form substantive system. According to the judicial panel different offences are connected to each other in such a case if the stealing has become a way of life for the person, which means that individual obtains his living on this way and it is a permanent source of income or the person commits offences out of well-established habit. Supreme Court of Estonia has also found that for the systematic offence different offences have to be temporally close. Previously this temporal measure was one year, which meant that all the offences must be committed within one year. According to the last Supreme Court judicial decision temporal measure does not have an independent meaning. It means that temporal measure is evaluated together with the essentially related offences.

Intermittent offence is carried by single intention, usually temporally close acts which are similarly committed against the same object. So in case of intermittent offence there are at least two acts which are separated in time. In case of intermittent offence those acts are not used as different acts but those acts form one whole act. Different acts are connected by single intent. It is important to note that all the different acts must have all offence characteristics: composition, unlawfulness and guilt. Legally all the acts are treated as one offence and that is the main difference from repeat and systematic offences, because in those cases there must be at least two offences (repeat offence) or three offences (systematic offence).

Continuous offence lies in continuing violation of the law and therefore composition of offence is in constant realization. In case of continuous offence person commits one act which starts when person begins to violate its obligation or the prohibition and the act ends with the practical termination of the act. There is only one act and that act is constantly ongoing. The main difference between continuous offence and intermittent offence is that in case of intermittent offence it is possible to tell the difference between the acts but in case of continuous act there is only one act which is continuously taking place.

Tartu, 05.05.2014

Kasutatud lühendid

ENSV – Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik

KarS – karistusseadustik

KarRS – karistusregistri seadus

KrK - kriminaalkodeks

lg – lõige

lk – lehekülg

nn – niinimetatud

nr - number

nt - näiteks

TLR – Tallinna Ringkonnakohus

TRR – Tartu Ringkonnakohus

TRRm – Tartu Ringkonnakohtu määrus

RK – riigikohus

RT – riigiteataja

RKKKo – Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus

RKKKm – Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus

st – see tähendab

vt - vaata

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus:

1. Domaškina, K. Korduvus-, jätkuvus-, vältavus- ja seisundideliktid ning nende tähendus Eesti karistusõiguses. - Bakalaureusetöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond, 2008.
2. Filippov, M. Tulevikus ei muutu korduv väärtegu kuriteoks. Postimees, 17.07.2013. Arvutivõrgus: <http://eesti.info/uudised/uudis.php?uid=1643583>.
3. Klein, M. Põldar, M. Pisivargused 2009. aasta alguses. Tallinn: Politseiamet 2009.
4. Kruusamäe, M. Karistuse kohaldamise etapid Eesti kohtupraktikas. Analüüs. Tartu: Riigikohtu õigusteabe osakond 2012.
5. Kühl, K. Karistusõigus üldosa. Tallinn: Juura 2002.
6. Loonet, T. Ministeerium: vargad väärteo ja kuriteo piiri ei arvesta. Postimees, 10.01.2014. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/2657618/ministeerium-vargad-vaarteo-ja-kuriteo-piiri-ei-arvesta>.
7. Puiestee, K. Karistusseadustiku § 199 lg 2 p 9 alusel ajavahemikul 2008-2011 lihtmenetluse korras jõustunud maakohtu otsuste analüüs ja karistuspraktika võrdlus. - Bakalaureusetöö. Tallinn: TÜ õigusteaduskond, 2013.
8. Randma, P. Väheväärtusliku vallasasja süstemaatiline vargus KarS § 199 lg 2 p 9 tähenduses. Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi määrus kriminaalasjas 1-11-11324 (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses asjas 3-1-1-87-07 väljendatud seisukohtade osaline vastustamine). - Juridica II/2013.
9. Raudvee, P. Väärteokoosseis Eesti karistusõiguses. - Magistritöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2009.
10. Rebane, I. Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Raamat 1980.
11. Rebane, I. Nõukogude kriminaalõigus. Üldosa, õpetus karistusest 1. osa. Tartu: TRÜ 1971.
12. Ross, D. Continuing Offences. - Deakin Law Review Vol. 10 Issue 1, 2005.
13. Sootak, J. Mida teha, kui isiku ohtlikkus on süüst suurem? Saksamaa kogemus mittekarakteristlike mõjutusvahendite osas. - Juridica VIII/2006.
14. Sootak, J. Nõukogude tont jälle platsis. Eesti Päevaleht, 06. oktoober 2008.

- Arvutivõrgus: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/jaan-sootak-noukogude-tont-jalle-platsis.d?id=51144378>.
15. Sootak, J. Kaks aastat karistusseadusikku – uus õigus ja uued probleemid? - *Juridica I/2005*.
 16. Sootak, J. Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
 17. Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003.
 18. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
 19. Sootak, J. Korduv pisivargus ja süstemaatiline vargus. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus asjas 3-1-1-36-07. - *Juridica VII/2008*.
 20. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007.
 21. Sootak, J. Sõber, kodanik, vastane ja vaenlane: Kellele on suunatud tänapäeva karistusõigus? - *Akadeemia nr. 8, 2007*.
 22. Sootak, J. Süüteo koosseis: mõiste ja objektiivne koosseis. Tallinn: Juura 2003.
 23. Sootak, J. Varavastased süüteod. 2., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
 24. Sootak, J. Karjak, M. Varavastased süüteod. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
 25. Sootak, J. Veritasust kriminaalteraapiani. Tallinn: Juura 1998.
 26. Sootak, J. Õpetus karistusseadusest. Tallinn: Juura 2003.
 27. Staniglazov, O. Pisivarguste retsidiivsus Eestis läbi Karistusseadustiku muudatuste prisma. - *Magistritöö*. Tallinn: TÜ õigusteaduskond, 2012.
 28. Ullenbruch, T. *Münchener Kommentar zum StGB, Band 1/2,1*. Munich: C. H. Beck 2005.

Kasutatud õigusaktid ja seletuskirjad:

29. Eesti Vabariigi Põhiseadus. - RT 1992, 26, 349.
30. Karistusseadustik. – RT I, 17.04.2013, 8.
31. Karistusregistri seadus. – RT I, 13.12.2013, 15.
32. Karistusseadustiku ja selle muutmise seaduste muutmise seadus. 15. märts 2007. - RT I 2007, 13, 69.

33. Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 05.11.2008. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/index.php?op=emsplain&page=pub_file&file_id=71ad869b-4cd5-31c5-d6d6-ead63344eedf&.
34. Karistusseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri. 16.07.2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58740/Karistusseadustiku+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+seletuskiri.pdf>.
35. Kriminaalkodeks. - RT III 2002, 11, 108 (kehtetu alates 01.09.2002).
36. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. Tallinn: Justiitsministeerium 2010. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+%28kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018%29.pdf>.
37. Kriminaalstatistika avaldamise kord. Vabariigi Valitsuse 25.09.2008 määruse nr 145 lisa kuritegude registreerimise juhised. - RT I 2008, 43, 246.
38. Riigikogu otsus „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“ heakskiitmine. 09.06.2010. - RT III 2010, 26, 51.

Kasutatud kohtupraktika:

39. Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus 21.01.2003 Veeber vs Eesti (nr. 2).
40. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 18. veebruarist 1997, nr. 3-1-1-22-97.
41. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 22. augustist 2000, nr. 3-1-3-9-00.
42. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 30. aprillist 2004, nr. 3-1-1-28-04.
43. Riigikohtu täiskogu otsus 10. aprillist 2006, nr. 3-1-1-117-05.
44. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 16. aprillist 2007, nr. 3-1-1-120-06.
45. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 20. aprillist 2009, nr. 3-1-1-87-08.
46. Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi määrus 17. augustist 2012, kriminaalasjas nr. 1-11-11324.
47. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi määrus 20. juunist 2013, nr 3-1-1-66-13.
48. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 1. aprillist 2004, nr. 3-1-1-4-04.
49. Tallinna Ringkonnakohtu otsus 23. jaanuarist 2006, nr. 1-02-11/06.

50. Tallinna Ringkonnakohtu otsus 1. veebruarist 2010, nr. 1-09-18162.
51. Tallinna Ringkonnakohtu otsus 29. septembrist 2009, nr. 1-08-7793.
52. Tallinna Ringkonnakohtu otsus 17. maist 2011 nr. 1-10-10481.
53. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 30. aprillist 2008, nr. 3-1-1-15-08.
54. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 15. novembrist 2001, nr. 3-1-1-109-01.
55. Harju Maakohtu otsus 28. veebruarist 2012 kriminaalasjas nr. 1-12-1058.
56. Tartu Ringkonnakohtu otsus 31. augustist 2012, nr. 4-11-1457.
57. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 5. detsembrist 2007, nr 3-1-1-64-07.
58. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 27. maist 2011, nr. 3-1-1-7-11 p 14.
59. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 21. oktoobrist 2011, nr. 3-1-1-99-04.
60. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 19. juunist 2003, nr. 3-1-1-79-03.
61. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 23. maist 1995, III-1/1-34/95.
62. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 5. septembrist, nr. 3-1-1-38-07.
63. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 19. jaanuarist 2005, nr. 3-1-1-106-04.
64. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 28. jaanuarist 2008, nr. 3-1-1-47-07.
65. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 20. veebruarist 2007, nr. 3-1-1-99-06.
66. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi määrus 26. novembrist 2002, nr. 3-1-1-116-02.

Kasutatud veebipõhised allikad:

67. Justiitsministeeriumi arengukava 2010-2013. Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49002/Justiitsministeeriumiarengukava2010-2013.pdf>.
68. Kogu Eesti kuritegevuse koondaruanne. 2010-2013 aasta andmed seisuga 02.01.2014.
Arvutivõrgus: <https://politsei.ee/dotAsset/310307.pdf>.
69. Kuritegevuse baromeeter. Jaanuar-Märts 2014. Tallinn: Justiitsministeerium 2014.
Arvutivõrgus:
http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59634/2014_03_kuu%FCleuvaade.pdf.
70. Kuritegevus Eestis 2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2014. Arvutivõrgus:
http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59594/KuritegevusEestis_2013.pdf.

71. Parmas, A. Karistuspoliitika tulevikuväljavaated. 2012. Arvutivõrgus: <http://www.iuridicum.ee/public/files/32teesid/32Parmas.pdf>.
72. Parmas, A. Kiris, R. Karistusjärgne kinnipidamine põhiseaduse vastane, mis saab edasi? - Riigikogu Toimetised 24, 2011. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16011&op=archive2>.
73. Pikamäe, P. Eesti karistusõigus: XX sajandi reformidest Euroopa Liidu karistusõiguse sünnini. 2013. Arvutivõrgus: <http://www.riigikohus.ee/vfs/1581/Ettekanne%20konverents%20okt%202013-2.pdf>.
74. Pikamäe, T. Maksualased süüteod – millal võib maksu määramisega kaasneda karistus. Arvutivõrgus: http://www.eversheds.com/global/en/what/articles/index.page?ArticleID=en/global/Estonia/ee/TP_Maksualased_syyteod.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Siim Pettai (18.12.1987), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose: „Korduv, süstemaatiline, jätkuv ja vältav süütegu“, mille juhendaja on professor Jaan Sootak.

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtjalõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **05.05.2014**